

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / B. Luiten

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 389

B. Luiten

Sjoppen

MEDITATIEF 393

A.L.T. de Bruijne

Concentratie

WANDELEN MET GOD 394

H. Folkers

Bioscoop

ACHTERGRONDEN 396

J.J.C. Dee

Gereformeerd in het
lezen van de Bijbel –
ook inzake de kerk

SAMENLEVING 400

K. Veling

Afsluiten of versmelten?

WOORD/
WEERWOORD 402

H.J. Boiten

Antwoord aan B. Luiten

*en verder...*Boekbespreking
Meegelezen

SJOPPEN

Na de kerkdienst kwamen ze naar me toe. Twee volwassen jongeren, belijdende leden. Even napraten. Ze hadden zich in de dienst thuis gevoeld, gelukkig. Maar, voegden ze eraan toe, ze waren eigenlijk van plan geweest naar een evangelische samenkomst te gaan. Daar hadden ze echter een gesloten deur aangetroffen. 't Was niet doorgegaan of zo. Vandaar dat ze dan toch maar naar de kerk waren gegaan.

Zo gaat dat tegenwoordig. Sjoppen op zondag. Zoals je door de week je eigen bakker en groenteboer kiest, en dat ook wel eens afwisselt, zo ga je op zondag naar een religieuze bijeenkomst van je eigen smaak. En dan graag een beetje variatie. Het verschijnsel is niet helemaal nieuw. Maar toch ging het vroeger meer verborgen, individueel. Nu wordt het hier en daar een geaccepteerd verschijnsel. Er wordt niet meer geheimzinnig over gedaan. Waarom zou je?

Consumptief

Waar de uitdrukking vandaan komt, weet ik niet. Maar het is wel heel toepasselijk. Wie sjopt, maakt van de kerk een winkel. Je komt er alleen om iets te halen. Je bent er even en je gaat weer weg. Soms is het slechts begonnen om een enkel artikel, een preek of zo. De rest is weer beter bij de concurrent. En ga zo maar door. Wie zoiets doet, heeft een typisch consumptieve instelling. De klant is koning, hij komt zolang de bedie-

ning (van het Woord) hem bevalt. Met hetzelfde gemak zoekt hij het elders, hij is kennelijk nergens aan gebonden. Intussen wordt zo het kerkelijk samenkomen fundamenteel miskend. 't Is net alsof je in een huwelijk van een vrouw gebruik maakt zo lang je haar leuk vindt. Daarna ga je **sjoppen** van de ene naar de andere, als je maar krijgt waar je zin in hebt. De vergelijking is misschien een beetje grof, maar het is bedoeld om de sjoppers wakker te schudden en om samen op deze praktijk een duidelijk antwoord te hebben. Want is de kerk niet inderdaad de bruid van Christus? En gaat het in beide gevallen niet om een totale levensgemeenschap?

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingsstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Wie zich in zijn huwelijk consument opstelt, heeft van liefde en trouw niets begrepen. Dat mag duidelijk zijn. Zo iemand heeft de bedoeling van het huwelijk totaal niet in beeld.

Welnu, in diezelfde lijn komt iemand aan de werkelijke eredienst niet eens toe, wanneer hij zich opstelt als consument.

Wat is eredienst?

Het is samenkomen om God te eren, Hem publiek aan te roepen en te danken. Je komt er allereerst om er veel te brengen, je aanbidding en je toewijding. In de dagen van het Oude Testament waren de wegen vol tegen de tijd van de grote feesten. Ieder bracht zijn gaven mee, de tienden, de eerstelingen, de vrijwillige offers en noem maar op. En voordat het dier werd geslacht legde de offeraar zijn handen op de kop, **o.a.** om aan te geven dat hij in het offer zichzelf gaf.

Wat dat betreft is het in het algemeen wel van belang, dat er onder ons meer aandacht komt voor de motivatie tot de eredienst. En ook voor de voorbereiding ervan. Er zijn landen waar (een deel van) de gemeente door de week oefent op de liederen die zondag gezongen zullen worden. Dan klinken ze niet **alleen** beter, maar ze worden ook veel bewuster als **loffer** gebracht.

't Is maar een voorbeeld, maar zo wordt wel bewerkt dat iedereen naar de eredienst komt met de bedoeling er iets te brengen. Dat besef is noodzakelijk. Zonder die geloofshouding is er geen sprake van dienst in de eigenlijke zin van het woord.

Werd er in de tempel toen en in de kerk nu dan ook niet veel **ontv**angen? Jazeker, maar dat was niet afgestemd op de smaak van het volk. En ook werd de vormgeving niet overgelaten aan de spontaniteit van de mensen. De manier waarop God onder zijn volk aanwezig **wil**de zijn vroeg eerbied en een aandachtige luisterhouding. Alles werd zo ingericht dat het bij Hem paste. Dat laat zich begrijpen. Hij

is de Almachtige, heilig en goed; als Hij in ons leven komt, verandert heel ons bestaan. Zo is de bedoeling van de wet, dat wij worden vernieuwd naar zijn beeld.

Dus dat is zeker geen kwestie van persoonlijke smaak. Het gevoel mag er bij betrokken zijn, dat is ook nodig, maar niet zo dat je erop gaat drijven. Want dikwijls gaat Gods Woord vierkant tegen ons in of zelfs dwars door ons heen als een zwaard. Het past van nature niet bij mensen die in hun hart van God vervreemd zijn.

Daarom kun je de kerk niet binnestappen als een koning die wel even klant wil zijn. De enige goede houding is die van verootmoediging en overgave.

Egocentrisch

Ze hadden eigenlijk naar een evangelische dienst gewild.

Welnu, dan zaten ze toch eigenlijk precies goed, of niet? **Vriendelijk** glimlachend gaven ze dat toe. Ja, het was hun meegevallen.

Toch was duidelijk wat ze bedoelden. De Volle Evangelie Gemeente hadden ze willen bezoeken. Daar **klinkt** de boodschap die ze wilden horen, over de wedergeboorte en de werkelijke bekering.

Later kwam in mij de vraag op, hoe deze twee nu eigenlijk dachten over de doop die zij als kind **hadden** ontvangen. Zouden zij daar wel waarde aan hechten? Zouden zij werkelijk leven vanuit de **belofte** van de verzoening, die God als **een fundament** onder hun leven had gelegd? Zouden zij nu echt proberen op **dat** fundament alles in hun leven te bouwen?

Eerlijk gezegd kan ik mij dat niet voorstellen. Want hoe kunnen zij zich dan helemaal geven in een samenkomst waar de kinderdoop wordt geloofend? En waar niet **gedacht** wordt vanuit het begin dat **God** in ons leven wil maken?

Ten diepste is dit egocentrisch. Leven met je religieuze 'ik' in het middelpunt.

Want hoe God Zich openbaart, met

of zonder verbond, maakt kennelijk geen verschil. Zijn genadeverbond kun je aanvaarden en je kunt het ongebruikt laten liggen. Net hoe het je **zelf** uitkomt, per zondag verschillend. Dat God zijn Naam verbindt ook aan de kinderen van gelovigen, mag ook wel worden geloofchend. Je kunt je daar in zo'n dienst toch wel prettig bij voelen, en dat geeft kennelijk de doorslag. Ook deze manier van spreken is misschien wat scherp, maar is het niet waar? Als je een keer aan het sjoppen bent, kom je overal. Er zijn kerkgenootschappen waar de vrijheid is om de opstanding van Christus te loochenen. Maar ja, als je plaatselijk net een goede dominee treft, stap je daar toch ook eens binnen? Pik je ook daar een graantje mee. Die opstanding haal je later nog wel eens in. Ergens anders is het niet nodig de schepping te belijden. Voor een keer kun je daar wel overheen stappen kennelijk, in je hart blijf je het immers zelf wel geloven. En ga zo maar door. Maar komt dan onderweg niet een keer de vraag op, hoe God ontmoet wil zijn? Welke voorwaarden Hij stelt aan de hoogste ontmoeting op aarde? Wie werkelijk Hem in het middelpunt van zijn leven stelt (kenmerk van ware wedergeboorte!), kijkt wel extra goed uit in welke geloofsgemeenschap hij zich begeeft. Wordt daar werkelijk gesproken uit en naar het volle evangelie? Worden daar geen woorden van God weggelaten? Worden daar geen beloften ontkracht om een sterker appèl te kunnen doen op de menselijke wil? Want wie aan Gods woorden en beloften komt, komt aan Hem Zelf! Aan het bloed van zijn Zoon!

Groot kerkhuis

In dit verband kan ik het niet laten nog iets te zeggen over de 'fundament-passage' in de Open Brief, die M. te Velde veertien dagen geleden in deze rubriek liet afdrukken. We gaan natuurlijk heel de **interpre-**

tatie-discussie niet overdoen. Maar de m.i. meest aanstootgevend opmerking in die passage is zeker niet voor tweeërlei uitleg vatbaar, namelijk dat het reformatorisch volksdeel in Nederland in velerlei stijl bouwt op één en **hetzelfde fundament**.

Laat dat eens op je inwerken.

Dan zie je het beeld voor ogen van tal van 'reformatorische' kerken, die om allerlei redenen niet één zijn, maar kennelijk toch wel bouwen op het ene fundament van apostelen en profeten waarvan Jezus Christus de hoeksteen is.

Al die verschillende kerken vormen dan in feite één groot **kerkhuis**. Het zijn niet verschillende huizen, maar verschillende kamers onder één dak. In de ene kamer kun je je beter thuis voelen dan in de andere, maar dat is dan niet erg meer.

Om in de stijl van dit artikel te blijven: ik zie één groot overdekt winkelcentrum. Je kunt daarin sjoppen waar je wilt, je blijft onder hetzelfde dak. Al die winkels en boetiekjes zijn in handen van één grote holding, die alles overkoepelt. Over relativisering van de belijdenis gesproken...

Pijnlijke en verdrietige **geloofsverschillen** worden zo gedegradeerd tot aanvaardbare geloofsvarianties. Want overzie maar eens het brede scala van kerken en bewegingen die uit de Reformatie zijn voortgekomen! In '66, het jaar van de Open Brief, had de vrijzinnigheid in de Nederlands Hervormde kerk al vrij spel. In de Gereformeerde Kerken (synodaal) was H.M. Kuijter al gepromoveerd op De **mensvormigheid** Gods, terwijl hij kerkelijk het vertrouwen bleef genieten om daar predikanten op te leiden. Is dat een bouwen in velerlei stijl op hetzelfde fundament? De vraag stellen is haar beantwoorden.

Daarom kun je niet verwachten dat je handtekening onder de Formulieren van Eenheid serieus genomen wordt, als je tegelijkertijd tekent voor deze passage.

Het is toch onverenigbaar dat je

enerzijds het verbond, de uitverkiezing, de voorzienigheid, de verzoening, de opstanding enz. zou belijden als behorend tot het fundament waarop je staat, terwijl je tegelijkertijd de loochening van al deze zaken bagatelliseert tot variaties van hetzelfde geloof gedragen door hetzelfde fundament.

Dit kan niet samen waar zijn. Hier moest een keus gemaakt worden, ook al waren de omstandigheden wellicht niet optimaal.

En diezelfde keus maken wij zondag aan zondag. Zij is geen verleiden tijd, veiliggesteld door een voorgelacht. De kerk is een vergadering, in de onvoltooid tegenwoordige tijd. De Goede Herder roept zijn kudde samen. De schapen kennen zijn stem, als het goed is. Als zij niet horen van vrije gunst en eeuwig verbond komen zij niet. Daarom is het zo belangrijk dat je beseft waar je binnenstapt. Niet om even te sjoppen, maar om er eeuwig te blijven.

De kerk is geen winkel. Kerkelijk Nederland is geen warenhuis met verschillende afdelingen. Er is door de apostelen een fundament gelegd dat inderdaad veel bouwstijlen kan dragen, en dat is ook wel nodig, maar een variatie in de bouwstijl is wat anders dan een reconstructie van het fundament.

Aanleiding?

Geen enkele zaak kun je afdoen met enkel het aanwijzen van het negatieve. En deze materie zeker niet.

Want deze jongeren zochten een samenkomst waarin zij zich thuis konden voelen. Dat is positief. Zij wilden de blijde boodschap horen, Christus in hun leven ontvangen, door de Geest veranderd worden. Daar kun je alleen maar blij om zijn.

Dan kun je niet om de vraag heen: konden ze dat in de kerk niet vinden? Kennelijk niet genoeg. Ligt dat aan hen, of ook aan de kerk, aan de manier waarop er wordt **g-preekt** en hoe wij de eredienst heb-

ben ingericht?

Het lijkt me onbillijk om bij voorbaat de oorzaak alleen bij die jongeren te zoeken.

Aan de andere kant kun je ook niet even zeggen, wat er aan onze liturgie zou mankeren. Zou je daar wel zo in het algemeen over kunnen praten en oordelen?

Naar mijn idee ligt de oplossing dicht bij huis. Schep plaatselijk de mogelijkheden om deze dingen met elkaar te bespreken. Er is al eens gepleit voor een **preekvoorbereidingsgroep**. Natuurlijk niet om daarin preken naar eigen smaak te bestellen, zoals soms gereageerd werd. Maar juist om te voorkomen dat de liturgie in het algemeen en de verkondiging in het bijzonder een onjuist of een te beperkt blikveld hebben. Vooral als je in een dienst werkt met slechts één voorganger, is het gevaar niet denkbeeldig dat hij in zijn eentje zich te weinig kan inleven in de zeer gevarieerde geloofsbeleving en vraagstelling die in de gemeente aanwezig is. Natuurlijk heeft ieder hetzelfde Woord nodig, maar enkel een correcte exegese is geen preek. De verkondiging zal contact moeten maken met het dagelijkse leven met al zijn ins en outs.

Welnu, wat kan er dan op tegen zijn om van te voren met een wisselend groepje gemeenteleden de eredienst in grote lijnen door te nemen? Laten deze jongeren dan maar aangeven wat ze vrezen te zullen missen. In veel gevallen zijn hun waarnemingen heus zo verkeerdt nog niet.

Andersom kan ook. Organiseer na de kerkdienst een gesprek voor de gemeente of een deel ervan, om elkaar te helpen in de verwerking van al het gehoorde. Laat de voorganger daar bij gaan zitten, zonder dat hij de leiding heeft. Het kan heel verrijkend zijn om van elkaar te horen hoe het evangelie in je leven kan doorwerken. Ook kan het ontdekkend zijn als je als predikant merkt hoe je preek soms heel anders overkomt, of ook hoe mensen daarin teleurgesteld werden terwijl

je dacht dat je ze hielp. Dat is dan misschien even slikken, maar uiteindelijk ben je daar wel blij om en de volgende keer doe je er samen je winst mee!

Uitdaging

't Zijn zo maar een paar ideeën, en ze zijn niet eens nieuw. En er zijn vast nog wel andere mogelijkheden.

Maar waar het mij om gaat is dit: als wij het sjoppen op zondag hartgrondig verfoeien, laten wij het

dan hardop afkeuren én tegelijkertijd eraan doen wat we kunnen om het te voorkomen. Het is toch te gek voor woorden dat jongeren in hun gemoed ervan overtuigd zijn, dat zij (af en toe?) moeten sjoppen om aan het volle evangelie te komen. Heeft de kerk dat dan niet in huis? Kunnen wij dat niet duidelijk laten horen en zien?

Dit is een uitdaging voor iedere gereformeerde voorganger..

Hier kunnen wij niet omheen.

En dat willen wij ook niet.

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Timp (05202-14869),

B. Kamphuis (05202-26248) en

J.G. de Kimpe (05202-16384).

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw

p/a Hoefblad 4

8265 GM Kampen.

Postrekening van de Credit Lyonnais Bank te Kampen: 806552.

'op die ene steen zijn zeven ogen'
(Zacharia 3 : 9)

Blikverenging?

Een draad door een naald steken, vraagt concentratie. Je ogen richt je op één punt. Voor niets anders heb je aandacht. Concentratie kost vaak blikverenging. Tenminste, bij ons. Bij de HERE ook?

Je benadrukt dat Hij alles in het oog houdt. Onwillekeurig brengt dat een onpersoonlijke afstand. Een God, met een overall-view, een globale **kijk** op de aarde. Hij ziet alles tegelijk. Ziet Hij ons dan met bijzondere aandacht?

Of je zoekt Gods persoonlijke betrokkenheid. Met liefdevolle concentratie ziet Hij mij. Onwillekeurig versmalt dat je geloof. Alsof Hij niet meer ziet. Je claimt zijn aandacht voor je zelf. Vraagt Gods concentratie blikverenging?

Steen

Zacharia ziet in een visioen een steen. Die vormt een treffend symbool van Gods nieuwe tempel. Die tempel is nog in aanbouw. De praktijk bestaat uit gesjouw met stenen. Toch overhandigt de Engel van de HERE die steen aan de Hogepriester Jozua. God geeft het beheer over een tempel-in-aanbouw al weg. Zo zeker groeit uit dat gesjouw met stenen een tempel. Die steen belooft ook toekomst. Een nieuwe tempel, dat is: **tòch** weer verzoening. Via die tempel gaat de HERE met zijn volk op weg naar een verzoening voorgoed. En zo gaat de deur open naar nieuw geluk: zijn koninkrijk van vrede op aarde. Bemoedigend zo'n visioen: via jul-

lie moeizame geploeter met stenen vandaag begin Ik iets groots!

Ogen

Op die ene steen zijn zeven ogen. Moet je daarbij denken aan het plaatje van de Groot Nieuws Bijbel bij dit woord? Een steen met zeven zijanten, met in elk vlak een ingelegd oog?

Maar een psalm zegt: Gods ogen zijn 'op' de rechtvaardigen. En in het boek Ezra staat: Gods ogen zijn 'op' het werk aan de tempel. Ogen die ergens 'op' zijn, rusten ergens op. **Ze kijken** ergens naar. Betrokken, met liefde.

Dus geen ogen aan de steen vast, maar ogen die de steen zien. Gods aandacht gaat uit hun schamele bouwproject. Naar de nieuwe tempel van straks. Naar een volk dat via verzoening de toekomst van zijn Rijk tegemoet mag gaan. God doet weer wat Salomo smeekte na de bouw van de eerste tempel: laten uw ogen dag en nacht open zijn over dit huis. Hij verbergt zijn vriendelijke gezicht niet langer. Hij koestert zijn volk met liefdevolle betrokkenheid.

Zevenop één

Heeft de HERE zeven ogen? Zeven spreekt van Gods volheid. Gaat het om Gods volle aandacht voor die ene steen? Ja, en nee. Gods volle aandacht is zijn aandacht voor alles. Zijn zeven ogen doorlopen heel de aarde. De HERE is betrokken op het totaal. En zo concentreert Hij zich op zijn tempel in aanbouw.

Als ouder kun je met liefdevolle aandacht kijken naar je kind dat op straat speelt. Tegelijk probeer je de

M meditatief

omgeving in de gaten te houden, bijvoorbeeld voor zijn veiligheid.

Een voetballer concentreert zich op de bal, maar niet als doel op zich.

Hij wil er iets goeds mee in het totaal van de spelsituatie.

Zo bundelt de HERE zijn betrokkenheid op heel de aarde en neemt die mee als Hij liefdevol kijkt naar zijn gemeente. En omgekeerd houdt Hij, betrokken op de gemeente, heel de schepping op het oog.

Wijde blik

Bouwen aan de gemeente, leven als christen lijkt hachelijk.

Hoe beheers je ooit wat om je heen gebeurt? De wijde blik van Gods persoonlijke aandacht geeft moed. Zelf focus je gauw met **blikverenging**. Op de kerk, of op je persoonlijke relatie tot God. Dat maakt per saldo niet uit.

En met je wijde blik vind je eenvoudig stenen sjouwen voor Gods tempel te min. Of je ervaart God op afstand.

Echte concentratie is: een wijde blik samenbundelen rond één centrum. Voor ons blijft dat leren. Gelukkig kan de HERE zich concentreren.

W wandelen met God

is verwerpelijk als je de zonde van zulke mensen naspeelt. Bijvoorbeeld als Simson bij Delila. Net zo

verwerpelijk vindt hij het wanneer je de genade naspeelt, bijvoorbeeld via de bekering en zieleworsteling van Maarten Luther.

Jongeling ziet wel in dat de filmtechniek ook goed gebmikt kan worden. Hij denkt daarbij aan didactische films, zeg maar documentaires.

Jongeling sluit zijn betoog af, door erop te wijzen dat wij in de geestelijke strijd van onze dagen wel iets anders te doen hebben dan ons te laten beïnvloeden door de zuigkracht van een afvallige cultuur. 'We zullen ook onze kinderen het christelijke vasten moeten leren, de onthouding, terwille van de strijd onder het veldteken van Christus, van allerlei dingen waar anderen vandaag in zwelgen.'

Douma is in z'n boekje over de christelijke levensstijl met de bioscoop heel snel klaar. Hij heeft er nog geen twee pagina's voor nodig. De reden daarvoor is duidelijk. Tussen Jongeling en Douma ligt de spectaculaire opmars van de teevee in de christelijke gezinnen. Beslissingen, die met betrekking tot de film vroeger genomen moesten worden in het kader van bioscoopbezoek, vallen vandaag in de huiskamer. Aan het teevee-gebruik besteedt Douma dan ook wel brede aandacht.

Maar, zo luidt z'n standpunt: wie in de huiskamer capituleert voor de film in het algemeen, die heeft geen argumenten om z'n kinderen uit de bioscoop te houden.

Toch houdt Douma daarnaast nóg iets van Jongeling over. Hij schrijft: 'Zelf zal ik de bioscoop

Jongeling en Douma

Binnen de gereformeerde zede is het jarenlang duidelijk geweest wat wel en wat niet door de beugel kan. In het rijtje: kroeg, dancing, kermis en gokken paste ook de bioscoop. Natuurlijk is er altijd discussie over geweest. Jongelui, die stiekem eens een bioscoop bezochten, zagen soms een heel mooie film. En dan kwam de vraag: wat is daar nu voor slechts aan.

Maar die discussie liep altijd op één conclusie uit: de instelling deugt niet en daarom hoor je er niet thuis.

Jongeling heeft dat standpunt, breed gedocumenteerd, verdedigd in het Gereformeerd Gezinsblad. De artikelen zijn gebundeld in het boek 'Woord en wandel', waarvan ik de tweede druk uit 1959 in huis heb. Het boeiende van Jongelings standpunt is, dat hij de film niet slechts afwijst op morele maatstaven. Hij voert ook deskundigen aan, die ernstige twijfel uiten over de esthetische of artistieke waarde van de film. Want verreweg de meeste mensen kiezen voor, wat wij vandaag pulpfilms noemen: westerns, crimi's en liefdesaffaires. En juist dat genre films ondermijnt structureel de geestkracht van het volk.

Er is in het midden van onze eeuw een streven van christenen geweest om goede films toch voor gelovigen toegankelijk te maken. Vooral films over bijbelse onderwerpen hebben daarbij een rol gespeeld. Jongeling moet daar al helemaal niets van hebben. Hij noemt dat 'spelen met het heilige'. Acteurs mogen bijbelse of historische figuren niet naspelen, zoals die hun relatie met God hebben beleefd. Het

'Vertel eens,' vroeg de juf, 'wat julie allemaal hebben uitgevoerd in de vakantie.'

Het was de eerste schooldag in het nieuwe jaar. Na een mmoerig begin zaten de kinderen van groep 5 eindelijk in de kring.

'Ik heb gelogeerd bij oma in Leeuwarden,' zei Beitske.

'En wij zijn naar een huisje op de Veluwe geweest,' riep Piet enthousiast. 'Er was een zwembad met een hele lange glijbaan.'

Boven het geroezemoes uit hoorde ineens iedereen het heldere stemmetje van Ingrid: 'Ik ben naar de Lion King geweest.' 'Ik ook, ik ook,' klomk het van verschillende kanten. Uit de reacties kon je zomaar opmaken dat hele families tijdens de kerstvakantie de bioscoop hadden bezocht om naar deze nieuwe film van Wald Disney te kijken. Toen de reacties wat wegebden, vroeg Janneke de aandacht: 'Juf, ik heb mama gevraagd of ik met een vriendinnetje mee mocht naar de Lion King. Maar mama vond dat niet goed. Ze zei dat je in de bioscoop heel veel slechte dingen ziet en dat we er daarom niet thuis horen. Vindt u dat ook?'

Tja, daar had je het nu: geen gezellig gesprek meer over de vakantie, maar een zaak van principe.

De klas werd opvallend rustig, want iedereen wachtte af hoe de juf zich daar uit zou redden.

En de juf? Die voelde zich wat klem gezet. Want op haar kamer, aan het prikbord, hing een kaartje: De Kroon, 05.01.95, The Lion King, 15,50, Rij 13, stoel 12. Als ze haar persoonlijke, op haar geweten bevochten standpunt in deze kwestie aan de kinderen zou vertellen, zou ze de moeder van Janneke wel erg in de kou laten staan.

niet bezoeken. Ik zie ook niet in dat ik of iemand anders iets belangrijks mist wanneer hij bioscoopbezoek geheel achterwege laat. Evenals mijn ouders en grootouders vroeger kan ik me ook vandaag niet voorstellen dat een christen zich thuisvoelt in de wereld van de bioscoop. Want ook wie er nooit een voet binnen zet, weet best via de advertenties en de filmverslagen in de grote pers wat het gehalte van de meeste films is. De christelijke levensstijl ziet er totaal anders uit dan wat in deze films wordt vertoond.'

Met andere woorden: de wereld van de bioscoop is een andere dan waarin christenen behoren te leven. En daarom kun je je er beter van onthouden. Douma veroordeelt mede-christenen niet, die van tijd tot tijd de keuze maken om een verantwoorde film te gaan bekijken. Maar hij waarschuwt wel voor de geestelijke invloed, die nog steeds van dit wereldse medium uitgaat.

Hoe verder?

De vraag is of, met name onder jongeren, het gedachtengoed van Jongeling en Douma nog werkzaam is. Veel jongeren redeneren als volgt: omdat thuis op de televisie gekeken wordt naar alles wat ook in de bioscoop wordt vertoond, doe ik er geen kwaad aan van tijd tot tijd een bioscoopje te pikken. Dan zie je de door jou gekozen film tenminste op een actueel moment en op het grote scherm waarvoor hij is gemaakt. Deze jongeren hebben gelijk als er thuis niet meer doorgepraat wordt over een verantwoord omgaan met de televisie.

En daarom: wanneer we onze kinderen bij de bioscoop weg willen houden, is daarvoor in de eerste plaats bekering nodig in de huiskamer.

Maar ook als dat bespreekbaar is, blijf je nog voor de vraag staan: is de bioscoop nu helemaal taboe, of niet.

Ik denk dat het goed is de lijn van

Jongeling en Douma te blijven volgen. De wereld van de film is de onze niet. Daarom heb je in de bioscoop weinig te zoeken. Daarom is het belangrijk dat je heel **kritisch** bent in het selecteren van films op de televisie.

In de tweede plaats moeten we dan zeggen: we hebben wel iets anders te doen. Zolang wij voor onze ontspanning niets anders weten te bedenken dan werelds vermaak, moet je je afvragen of je wel echt als een blijde christen durft te leven.

Jongeling zet deze vraag in eschatologisch perspectief: we leven in oorlogstijd, daarom moeten we onze tijd geven aan de grote strijd. Maar je kunt het ook anders benaderen: als je door de Heiland in een nieuw leven bent overgezet, moet dat dan niet je levensprogramma bepalen? Hoort bij dat nieuwe leven ook niet een geheel eigen stijl van je ontspannen en feesten?

In de derde plaats is het goed dat we 'nee' durven te zeggen. Het is heel goed dat er terreinen in het leven zijn die we als christenen niet betreden. Zulke terreinen trainen ons om niet mee te drijven op de stroom van de secularisatie. Daarom hoop ik dat de regel blijft: een christen hoort zich niet thuis te voelen in de bioscoop.

Uitzonderingen?

Veroordeel ik daarmee elke vorm van bioscoopbezoek? Nee. Ik ben het met Douma eens dat het niet

aangaat hen te veroordelen, die zo nu en dan de bioscoop bezoeken om iets te bekijken wat de moeite waard is.

Maar het is goed dat ook zij de overtuiging blijven toegedaan dat dat niet als een regel, maar als een bewust gekozen uitzondering bij hun stijl van leven hoort.

Want graag zou ik een dam opwerpen tegen het hier en daar voorkomende verschijnsel dat jongeren, gewoon voor een avondje uit, een bioscoopje pikken. Want die keuze betekent wel een stap verder op de weg van verwereldlijking.

Met dit verhaal heb ik trouwens de juf van het begin niet van haar probleem afgeholpen. Hoe leg je aan zulke jonge kinderen uit dat een regel goed is voor God, terwijl je er toch van af kunt wijken.

Daarom heb ik veel meer moeite met ouders die jonge kinderen meenemen naar de bioscoop, dan met een volwassen juf die alleen, op persoonlijke titel gaat. Als we het er met elkaar over eens zijn dat de bioscoop als instelling door christenen gemeden moet worden, dan kunnen we wel over uitzonderingen met elkaar doordenken. Maar laten we dat dan doen als mensen die in staat zijn op een verantwoorde manier met de christelijke vrijheid om te gaan. En dat laatste, dat kun je van zulke kleinen toch niet verwachten.

Als juf zou ik dus, al is het met een geplaagd geweten, uit principe achter Janneke gaan staan.

GEREFORMEERD IN HET LEZEN VAN DE BIJBEL – OOK INZAKE DE KERK'

J.J.C. Dee

Machteloosheid en uitzichtloosheid van het hervormde kerkbegrip

Inleiding

In het vorige artikel heb ik aandacht gegeven aan de verhouding verbond en kerk in de hervormde kerkleer en aan de volkskerk-idee, zoals die aan het einde van de vorige eeuw ontwikkeld is en in de NHK nog steeds krachtig voortleeft. In dit artikel ga ik nader in op dit volkskerkelijke denken en stel enkele daarmee samenhangende zaken aan de orde. Ik geef aan waardoor het hervormde kerkbegrip zich niet kan ontwikkelen tot een gereformeerd spreken over de kerk. Tenslotte confronteer ik het hervormde kerkbegrip met het gereformeerde spreken over de kerk, waarbij het antwoord van Schilder inzake de kerkvraag nog steeds richtinggevend mag heten.

Nogmaals: de NHK als volkskerk

1. Is het spreken over de NHK als volkskerk sterk aanwezig in confessionele kring, binnen de Gereformeerde Bond (GB) is dit niet minder het geval. Hoewel de GB, veel meer dan de confessionelen dat zijn, binnen de NHK door een sterke organisatie een machtsfactor is en dus in de kerk als geheel meer bereikt, wordt ook de GB de onvoorwaardelijke binding aan het gegeven instituut gekenmerkt. Men wordt niet moe elke vorm van Afscheiding van de kerk der vaderen af te wijzen en de Doleantie voor mislukt te verklaren. Het standpunt van de GB is dat de kerk, waar de Here nog werkt door Woord en Geest en waar Hij zijn geduld en trouw betoont, nimmer verlaten mag worden. Tevens benadrukt men sterk dat de NHK volkskerk is

en wil men er voor waken dat de vaderlandse kerk, door invloed van de geest van Kuyper, nog eens ten onder zal gaan. Op duidelijke wijze is dit aan het licht getreden bij de discussies over SoW en een Verenigde Kerk. In een Verenigde Kerk ziet de GB de Doleantie tot voltooiing komen en de vaderlandse kerk sneuvelen. Het is de GB er om te doen het voortbestaan van de NHK te verzekeren. Daartoe wordt met name teruggegrepen op het verbond als fundamentele notie voor de kerk. De redenering is dan, dat krachtens zijn verbondstrouw de Here in ons land de vaderlandse kerk heeft gesticht, die nu de naam NHK draagt. De landelijke kerk ziet men als meer dan een omhulsel rond het verbond Gods; zij is er in haar wezen bij betrokken. De Here heeft de vaderlandse kerk gesticht in het verre verleden, zoals Hij eens Israël samenbracht onder het verbond. Aan deze vaderlandse kerk zijn door de trouw van de God van het verbond de stukken van de belijdenis geschonken en daar liggen de wortels van de liefde tot de vaderlandse kerk. Daarom wil men aan deze vaderlandse kerk trouw blijven, juist nu in het streven naar eenheid het voortbestaan van deze kerk op het spel wordt gezet. Omdat God zijn verbond in en met de NHK als vaderlandse kerk heeft opgericht en in stand gehouden, gaat het om het recht van het voortbestaan van deze kerk. Als God trouw blijft aan zijn verbond, mag die kerk nimmer verlaten worden.

2. Bij deze noties over de vaderlandse volkskerk heeft in maart 1993 het 'Hervormd Pleidooi' aangesloten. Dit protest tegen SoW en een Verenigde Kerk werd voorna-

melig gedragen door Kerklieden, confessionelen en de GB. In dit stuk wordt sterk benadrukt, dat wegens de bijzondere betrekking van ons vaderland tot God de historie van de Nederlandse kerk en de historie van het Nederlandse volk nauw samenhangen. Men ziet de NHK als de historische kerk die zich opgenomen weet in een verbond, dat met de Nederlandse kerk ook heel het Nederlandse volk omvat. Deze volkskerk beschouwt men, als een planting van God in het Nederlandse volk, als een goddelijk wonder. Deze kerk staat tegenover alle Afscheidings- en Doleantie-denkenen -handelen. De achterliggende gedachte is dat, zoals eens met Israël als nationale en geestelijke grootheid, God met Nederland als verbondsvolken met de NHK als kerk van het verbond een bijzondere relatie is aangegaan. Zonder Gods leiding in de geschiedenis uit het oog te verliezen moeten we deze romantisering en deze depreciatie van Afscheidingen Doleantie ten enen male afwijzen. Wanneer Gods leiding en bemoeienis kennelijk alleen beperkt blijven tot de NHK en de rest hoogmoed en activisme heet, is juist deze ongeoorloofde annexatie kerkelijke hoogmoed en worden Gods verbond en leiding in de geschiedenis van de Nederlandse natie vereenzelvigd met het gegeven instituut van de NHK. Vanuit Schrift en Confessie moeten deze idealisering en ideologisering van het verleden, die in het heden nog altijd doorwerken, de pas worden afgesneden.

3. In de kerkleer van de GB ligt haar zwakheid. Want zij heeft haar bestaan onlosmakelijk verbonden

met het gegeven instituut van de NHK en zij blijft aan de **bestuurs-**organisatie van de permanente generale synode altijd eerste- en nooit tweedehandsgezag toekennen. Dit slaat de GB kerkelijk uiteindelijk met machteloosheid en maakt haar positie uitzichtsloos. Daarvan geeft het voortgaand proces van **SoW** naar een gefuseerde of gefedereerde kerk voldoende signalen af.

Nogmaals: kritische vragen bij het hervormde kerkbegrip

We proberen nog iets nader in te gaan op enkele belangrijke zaken van de hervormde kerkleer om duidelijk voor ogen te **krijgen** dat elke oproep om te komen tot Schriftuurlijk, confessioneel genormeed spreken over de kerk wel moet afketsen.

1. In het hervormde volkskerkelijk denken wordt de kerk te veel verbonden met bloed en bodem. De vaderlandse kerk wordt te veel op een lijn gebracht met Israël onder het verbond – een ongeoorloofde vereenzelviging van de hervormde kerkgeschiedenis met de **heilsge-**schiedenis. Bovendien wordt het werk van God gereserveerd voor wat nu de NHK heet. Was Gods hand dan niet werkzaam in Afscheiding, Doleantie, Vereniging en Vrijmaking? Daarbij komt dat de NHK als volkskerk van nu toch maar moeilijk de regelrechte voortzetting van de kerk uit de 16e en 17e eeuw genoemd kan worden. Hoevele breuklijnen zijn er in haar geschiedenis niet aan te wijzen? De verwijzing naar het verleden heeft iets irreëls en ziet voorbij aan de cruciale vraag: waar is het wettig kerk-adres?

2. In het hervormde volkskerkelijk denken blijft altijd ondoorzichtig, dat 'volk' nooit een zaak van het bloed, maar van de doopvont is. Het **binnen** de volkskerk vigerende doopverbond maakt niet duidelijk, dat in de **kinderdoop** de kerk

als volk (pneumatologische grootheid!) openbaar moet worden. De kerk is de vergadering van de **gelovigen** en de kinderen worden tot geloof en tot de keus van het geloof opgeroepen. Omgekeerd aan Van **Ruler** moeten we zeggen: uit het zaad van de gelovigen ontstaat niet de natie, maar de kerk.

3. In de volkskerk kan het Woord niet meer functioneren als scheidingmakende macht tussen geloof en ongeloof, Christus belijden en Christus verloochen. Het gezag van Schrift en confessie zijn in de volkskerk de facto vrijgegeven, zodat de kerk haar sleutelmacht (**Heidel-**bergse Catechismus, Zondag 31) uit handen heeft gegeven en de leertucht – ook al staat in de kerkorde dat de kerk weert al wat haar belijden weersprekt – heeft prijsgegeven. Dat is de tol die wordt **betaald**, wanneer wordt vastgehouden aan de kerk der vaderen, het eenmaal gegeven instituut, meer dan aan het enig legitieme **uitgangspunt**: de belijdenis van de kerk naar de Schrift.

4. In de NHK als volkskerk kon door reorganisatie geen werkelijke reformatie optreden en de **reorgani-**satie bracht geen eenheid in **belij-**den. Er is geen kerkelijke eenheid ontstaan. De NHK heeft zich **gepro-**fileerd als een uitgesprokenen ook officieel gelegitimeerde richtingenkerk. Het vasthouden aan de kerk der vaderen, van meer gewicht geacht dan het spreken van Schrift en Confessie over de kerk, heeft gezorgd voor een hotelkerk. Het **pro-**ces van **SoW** en de beoogde **gefu-**seerde of gefedereerde kerk **bete-**kent een vergroting en versterking van de modaliteitenkerkin de **rich-**ting van het congregationalisme. Niet meer de eenheid van de kerk onder het Woord en onder de **belij-**denis wordt gezocht, maar er wordt vorm gegeven aan een kerk, die een open geloofsgemeenschap moet zijn, zowel in haar **organisa-**tie als naar de inhoud van haar boodschap.

5. Wat is constitutief: de idee van de volkskerk of de **gehoorzaam-**heid aan Gods Woord en eenheid van belijdenis? Is een volkskerk wel verenigbaar met de belijdenis van de Christus der Schriften? Mijns inziens kan dit niet het geval zijn. Wanneer men de volkskerk houdt tegen het licht van het **Schrif-**tuurlijk verstante verbond moet de conclusie wel luiden, dat de volkskerk een onmogelijke constructie is. Immers, het verbond vraagt de geloofsgehoorzaamheid, juist ook in het vraagstuk van de kerk.

6. Het typisch hervormde **kerkbe-**grip kan en wil zich niet tot een gereformeerd kerkbegrip ontwikkelen. De NHK wordt nimmer tot een gereformeerd kerkttype. **SoW** naar een gefuseerde of gefedereerde kerk voert daar alleen maar verder van af. We vatten enkele van de argumenten als volgt samen.

- In de hervormde volkskerk is de keuze van het geloof altijd secundair; daardoor is het hervormde **kerkttype** al geheel anders dan het gereformeerde.
- Een bepaalde verbondsopvatting ligt aan het volkskerkelijke denken ten grondslag. Het **belofte-**karakter van het verbond wordt overgeaccentueerd, het **gehoor-**zaamheidskarakter wordt ondergewaardeerd. Zicht op de voortgang van het ene verbond Gods ontbreekt.
- Het hervormde kerkbegrip is onlosmakelijk verbonden met de idee van de nationale volkskerk. De **verworteling** in de historie wordt aangegrepen om het **gege-**ven instituut van de NHK als kerk der vaderen te hanteren d s laatste norm, haar een zekere **on-**aantastbaarheid te verlenen en Gods trouw en verbondsbeloften te identificeren met het hervormde kerkinstituut.
- Omdat de Schrift als het **onfeil-**bare Woord van God voor de kerk als geheel en voor de **ambts-**dragers niet bindend is, wordt de **NHK** gekenmerkt door **leervrij-**heid en is er voor meerdere **rich-**

tingen alle vrijheid. De NHK heeft zich als volkskerk ontwikkeld tot een pluriforme kerk met een **pluraal** waarheidsbegrip. Ook de belijdenis bindt niet samen. Maar de vraag is niet of de belijdenis nog wel formeel in de kerk aanwezig is, maar of de belijdenis in de kerk ook functioneert!

- Hoewel het kerkordelijk vast ligt dat de kerk weert wat haar belijden weerspreekt, is het nu zo dat in de kerk weersproken kan worden wat het belijden beweert. In een SoW-kerk van de toekomst zal dit in nog **sterkere** mate aanwezig zijn en zelfs officieel geëgitimeerd worden.
- De orthodoxie in de NHK – en straks in versterkte mate in een SoW-kerk! – zal altijd machteloos blijven, en haar positie uitzichtsloos. Binnen een open volkskerk, hoe ook theologisch onderbouwd, kan men wel plaatselijk de gereformeerde prediking handhaven en een gereformeerd kerkelijk leven opbouwen, maar het is **onmogelijk** de kerk als geheel, naar Schrift en Belijdenis, in gereformeerde richting te reformeren.

De weg die vrij kwam en die open ligt

Ter afronding **kijken** we nu naar de antwoorden die in het verleden zijn gegeven op de vraag hoe als kerk terug te keren tot Schrift en Confessie. Er kwam een weg vrij en die weg ligt nog open. Kennelijk behoeven machteloosheid en uitzichtsloosheid niet het laatste woord te hebben.

1. In de Afscheiding van **1834** kwam een weg vrij, toen werd teruggerepen naar Artikel **28** en **29** NGB en haar scherpe tegenstelling van ware en valse kerk. Toen is de weg **terug gegaan** naar het Woord en de daaraan conforme belijdenis. Die gang was geboden, omdat in de NHK de zuivere bediening van **Woord**, Sacramenten en tucht niet

meer functioneerde. Die weg terug, die afscheiding met zich meebracht, werd gekenmerkt door de erkenning van Gods Woord als enige norm voor de kerk. Hier ligt de blijvende actualiteit van de Afscheiding, ook voor de NHK. Tegenover de trouw aan het gegeven kerk-instituut staat de weg terug naar de hoogste en laatste norm voor Christus' kerk.

2. In de Doleantie van **1886** kwam een weg vrij, toen Kuyper zich tegen onder andere het **volkskerkelijk** denken van Hoedemakers Gunning stelde. Kuyper liet het gezag van het geschreven Woord tot gelding komen, ook in de consequenties die dat voor de kerk had. Hij zocht de reformatie van de kerk door deze vrij te maken van de banden der besturenorganisatie. Door scheiding heen wilde hij gehoorzaamheid betrachten aan Gods Woord. Hier ligt de blijvende actualiteit van de Doleantie, ook voor de NHK. Mag men blijven rusten in het gegeven instituut, ook al heet deze de kerk der vaderen, met alle zonden van dien? Hoe dient men gehoorzaam te zijn als kerk? – die vraag is onontkoombaar, ook voor de orthodoxie in de NHK, juist nu menselijke meningen, kerkelijke organisaties en richtingen, **SoW** naar een pluriforme kerk onder een **ongereformeerde** kerkorde zo overheersend zijn geworden.

3. In 1935 verscheen Schilders brochure 'Ons **aller Moeder**'. In deze brochure heeft Schilder zowel de hervormde visie op de Kerken der Afscheiding als de hervormde uitgangspunten inzake de kerk weerlegd. Tevens gaf hij een thetische uiteenzetting van zijn eigen inzichten. Het is niet mogelijk in het kader van de afronding van dit artikel het spreken van Schilder over de kerk uiteen te zetten. Enkele hoofdzaken moeten volstaan. Maar zij zijn reeds voldoende om te laten zien dat hier een weg open ligt om Schriftuurlijk-confessioneel over de kerk te spreken en zo ook als

kerk te handelen. Tevens wordt het grote verschil duidelijk ten opzichte van het hervormde type van kerk-zijn. Hier kan niet anders dan van een onoverbrugbare kloof gesproken worden.

a) Schilder bouwt zijn leer omtrent de kerk niet op uit hetgeen voor ogen is. Alleen de normen van het geopenbaarde Woord gelden. Omdat de kerk een verbondsgemeenschap is, staat de kerk onder een permanente oproep tot bekering en gehoorzaamheid. Dit verbond valt niet samen met een bepaalde, geëxisteerde kerkgemeenschap. Een beroep op Gods verbondstrouw kan nimmer een legitimatie zijn om een onscriptuurlijke wijze van kerk-zijn in stand te houden. De kerk is geen gegeven grootheid buiten of boven de gelovigen; zij zelf zijn de kerk; het vaststaand instituut kan en mag niet het laatste woord hebben. Centraal staat, dat Christus op aarde onafgebroken bezig is om door zijn Geest en Woord zich een kerk te vergaderen en te institueren. De kerk is altijd **wordende** kerk. Christus blijft niet staan bij een gegeven kerk-instituut. De vraag is: in welk **kerkinstituut** vergadert Christus in deze concrete historische situatie zijn kerk? Dat is de vraag naar het wettig kerkadres. Hiermee hangt samen, dat de gelovigen worden opgeroepen met **Christus** mee te werken in zijn institueringswerk. Daarin bedienen zij hun ambt van gelovigen. Zij weten hoe dat moet: zij richten zich op Christus' Woord. Zij kunnen het in beginsel ook: zij hebben deel aan Christus' Geest.

b) Centraal in Schilders kerkleer staat het kerkvergaderend werk van Christus en van de gelovigen. Dat geeft aan Schilders kerkleer een geheel eigen dynamiek. Onlosmakelijk **daarmee** verbonden is de kwestie van de

verbondsgehoorzaamheid. Op dit punt reikt zijn kerkleer aan de ethiek de hand: bij de geloofsgehoorzaamheid aan Christus past geen kerkelijke dubbelhartigheid. Schilders dynamisch en ethisch spreken over de kerk heeft hem scherp de gevaren doen zien van het kerkelijk indifferentisme, van de pluriformiteitstheorieën en van het institutionalisme. Maar hij is niet terechtgekomen in het kerkisme! Zijn **Schriftuurlijk-confessioneel** spreken maakt een weg vrij die daar bovengaat.

Tenslotte

Het hervormde en het gereformeerde **kerktype** staan lijnrecht tegenover elkaar; daartussen ligt een onoverbrugbare kloof. In de hervormde kerkleer en -praktijk staat de brede volkskerk met de vele richtingen als een onaantastbaar gegeven voorop. Voor velen valt deze NHK samen met de oude, nationale kerk die nimmer verlaten mag worden. Anderen zien deze volkskerk meer als de belichaming van de solidariteit met de wereld. In het **SoW-proces** zien we een brede landskerk met vele richtingen terugkeren; kerkelijke pluriformiteit is daar gelegitimeerd; het **pluraal** beleven van de waarheid en van het kerk-zijn is daar officieel vastgelegd. Iedere orthodoxe stroming, die binnen de NHK nu en een SoW-kerk straks inzake de leer over de kerk en de praktijk van het kerkelijk handelen oproept om te komen onder de ene norm van het Woord en om ernst te maken met de artikelen 27-29 NGB, zal dit tevergeefs doen. Want het blijft een oproep binnen het vaststaande kerkelijk instituut. En dat gegeven instituut zorgt er voor, dat heel dit pogen een machteloos gebaar blijft en derhalve uitzichtsloos is. Het gegeven instituut staat de gehoorzaamheid in de weg en laat Schrift en Confessie in het vraagstuk van de kerk niet werkelijk functioneren. De **Gereformeerde Kerken** hebben in haar verleden

mogen zien hoe gehoorzaamheid aan Schrift en Confessie een weg baant voor de kerk. Het blijft een kerkelijke en theologische opdracht om in het heden de gevaren van het kerkelijk indifferentisme te onderkennen, om niet in de zuigkracht van een nieuw pluriformiteitsdenken terecht te komen en om telkens weer boven het **institutionalisme** en het **kerkisme** uit te reiken. Want tenslotte is alleen die weg echt begaanbaar, en zegenrijk voor 'heel de kerk en heel het volk', wanneer wordt erkend, dat 'elke bepaling van het wezen der kerk op grond van andere axiomata dan de Schrift geopenbaard heeft, werk is van niet-geloof of ongeloof, zelfs al zouden er ettelijke waarheden in gezegd zijn.' "

In de loop van 1995 hoop ik een publikatie het licht te doen zien, waarin, in samenhang met de brochure 'Ons aller Moeder', een samenvattend overzicht wordt gegeven van Schilders spreken over de kerk. Daar zal, in het notenapparaat, hetgeen hier als citaten etc. voorkomt, uitvoerig worden gedocumenteerd. Om deze reden is in dit artikel van een nadere verantwoording afgezien.

¹ Vgl. de laatste zin van de preek van K. Schilder over Zondag 21 vr. en antw. 54 Heidelbergse Catechismus, (Verzamelde Werken, Afdeling I, Preken, Deel III, pag. 218): 'Is het niet mooi om het zo te zien en gereformeerd te zijn in het lezen van den Bijbel?'

² Verzamelde Werken, K. Schilder, Afdeling III, De Kerk, Deel II, 'Stellingen inzake de Kerk' (eerste stelling), pag. 245.

Jo Budding

Schatten die te delven zijn

'Een Bijbel van tien bladzijden'. 'Achtien jaar...' of 'Donor-zijn!', is een greep uit de pakkende en indringende onderwerpen van Jo Budding. De auteur is belijdend lid van de Christelijk Gereformeerde Kerk te Veenendaal. Hij is één van de medewerkers van 't Keerpunt, een christelijke hulporganisatie voor mensen in probleem-situaties te Veenendaal.

Dit boek waarvan de inhoud, voor jong en oud, waard is om te doordenken of zich over te bezinnen, kunnen we u van harte aanbevelen.

144 pagina's, gebonden, f 28,-.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25,4460 AA Goes, Telefoon 01100-15591, Fax 01100-16492

In de Nederlandse samenleving

Maar hij verbreedt zijn analyse tot

andere groepen, bijvoorbeeld groepen met een bepaalde religieuze identiteit. De groepen waarover Van Doom spreekt, typeert hij als *verticale formaties* (p. 87).

Elke samenleving kent een zekere 'horizontale' verdeling in maatschappelijke klassen. Maar er zijn ook categorieën mensen die zich onderscheiden door andere kenmerken, die niet logisch uit sociale status voortvloeien. Zo'n 'verticale' formatie, die bijvoorbeeld een basis kan hebben in cultuur, taal of religie, kan feitelijk wel min of meer **samenval**len met een bepaalde 'laag' in de samenleving. Maar er is geen logisch noodzakelijke koppeling. In beginsel doorsnijdt een 'verticale formatie' alle lagen van de bevolking.

Van Doom betoogt dat de betekenis van zulke verticale groepen veelal miskend wordt. Soms is het nodig je ermee bezig te houden. Maar – zo wordt dan gedacht – die noodzaak is het gevolg van discriminatie en achterstelling van groepen die 'toevallig' – ik noem maar wat – zwart, Surinaams of Islamitisch zijn. Zodra het levenspeil voor allen op een behoorlijk niveau staat, zijn die kenmerken irrelevant geworden. Het is immers juist de bedoeling met elkaar te leren beseffen dat mensen allemaal gelijk zijn, ongeacht hun verschillende cultuur, nationale herkomst, kleur of religie. In de toekomst die we met elkaar wensen, zal geen plaats meer zijn voor maatschappelijke consequenties van dergelijke 'particularismen'.

Verlichtingsdenken

Interessant is vervolgens, dat Van

De godsdienstsocioloog G. Dekker betoogde tijdens het Vrijmakingssymposium vorig najaar, dat de 'vrijgemaakten' voor een akelig dilemma staan. Hun openheid naar de eigen tijd maakt het hun onmogelijk zich af te sluiten. En dus zullen zij zich uiteindelijk, net als eerder de 'synodalen', verregaande aanpassen aan de moderne wereld. Over deze stelling is veel te zeggen, en niet alleen vanuit de sociologie. Maar het is goed eens te signaleren dat in de sociologische discussie over 'groepsvorming' in de samenleving meerdere geluiden klinken.

Verzuiling

Het verschijnsel 'verzuiling' heeft al heel wat sociologen geïntrigeerd. Wat gebeurde er in de Nederlandse samenleving toen subgroepen zich – vanuit religieuze of levensbeschouwelijke motieven – zelfstandig gingen organiseren? Mensen met eenzelfde overtuiging zochten elkaar om bepaalde waarden te realiseren. Minderheden streefden zo naar emancipatie. Vanuit de Nederlandse staat bezien, bood de verzuilde samenleving een model waarin verscheidenheid eenheid verzoend konden worden. Het onderzoek is zeker niet klaar. Opvallend is dat de publikaties over de verzuiling pas goed op gang kwamen toen – in de jaren '60 – de klassieke 'zuilen' aan kracht leken in te boeten. Het leek erop dat de studie van de verzuiling een prachtig onderdeel van de *historische* sociologie zou worden. A. Lijphart, ongeveer de eerste en

zeker de meest invloedrijke onderzoeker op dit terrein, heeft echter steeds beweerd dat het mechanisme van de verzuiling een grote actuele betekenis heeft.' Zou zoiets als verzuiling geen kansen bieden om ruimte te geven aan verschillende bevolkingsgroepen, waarbij dan toch een samenhang op het niveau van de nationale staat kan worden gehandhaafd? Lijphart heeft het verzuilingsmodel bijvoorbeeld ter overweging aanbevolen voor de ontwikkeling van Zuid-Afrika.

'Verticale formaties'

De directe aanleiding om eens te schrijven over Lijpharts ideeën was een artikel van een andere Nederlandse socioloog, J.A.A. van Doorn, dat ik kort geleden las. Dat artikel heet *Het miskende pluralisme*; het bevat een bijdrage aan een congres over etnische minderheden.² Van Doorn heeft het in de eerste plaats over allochtone groepen

Doom de wortels van dit soort denken zoekt in de cultuurperiode die bekend staat als de *Verlichting*. In het verzet tegen de standenmaatschappij en tegen de maatschappelijke macht van de kerk, propageerden de vertegenwoordigers van de *Verlichting* een vrije samenleving die zou berusten op de principes van de rede, zonder dat – bijvoorbeeld – religieuze opvattingen nog gevolgen zouden hebben voor de inrichting van de samenleving. Van Doom ziet zowel bij de liberale als bij de socialistische stroming die uit de *Verlichting* voortkwamen, een miskenning van de eigen betekenis van maatschappelijke pluraliteit (p. 77). Beide stromingen waren, en zijn misschien nog steeds, gefixeerd op één type ongelijkheid, namelijk die in maatschappelijke mogelijkheden en in de toegang tot macht en welvaart. Zowel Weber als Marx zagen nationaliteit, etniciteit en religie als verschijnselen die door de modernisering van de maatschappij onbelangrijk zouden blijken. Wie zich door dergelijke verschijnselen laat leiden, is niet rationeel.

Aan de hand van een aantal voorbeelden laat Van Doom zien dat zij zich misrekend hebben. Nationaliteit, etniciteit en religie zijn wel belangrijk gebleven. En er is geen enkele reden om aan te nemen dat het in de toekomst anders zal zijn.

Onontkoombare algemeenheid?

De blinde vlek voor de relevantie van bijvoorbeeld religie als factor in de organisatie van de maatschappij, heeft een ideologische oorzaak. De *Verlichting* geloofde dat zij boven religieuze overtuigingen uit kon stijgen, namelijk door zich te laten leiden door de rede. De meest tolerante vertegenwoordigers wilden de religie ook niet al te hard vallen. Zij stootten zich – als agnosten – slechts aan de stelligheid van de gelovigen. En natuurlijk moest de ordening van de maatschappij

loskomen van specifieke geloofsopvattingen.

Nu heeft het gedachtengoed van de *Verlichting* in de loop van de tijd veel van z'n glans verloren. Feitelijk zijn de verwachtingen van de maatschappijkritici van de *Verlichting* niet uitgekomen. Van Doom laat aan de hand van voorbeelden zien dat het onjuist zou zijn de invloed van die zogenaamde particuliere kenmerken te onderschatten. Mensen vinden ze wél belangrijk, en ze verbinden er wél consequenties aan voor de manier waarop zij zich in de samenleving groeperen. De vooronderstelling van veel sociale wetenschappers van beleidmakers botst gewoon op de feiten. In eigen land en overal in de wereld.

De volgelingen van de *Verlichting* wilden de mens zien als een 'redelijk' wezen dat zich in beginsel slechts door 'objectieve' factoren laat leiden. Opvoeding en scholing zouden ervoor gaan zorgen dat dit mensbeeld ook werkelijkheid zou worden. En 'onredelijke' overwegingen, bijvoorbeeld berustend op geloofsopvattingen, zouden steeds meer aan invloed inboeten. Maar in de loop van de tijd werd steeds duidelijker dat de ideeën van de *Verlichting* zelf alle kenmerken hebben van een 'geloof'. En de overwinning van dit 'geloof' is niet logisch en ook niet onontkoombaar.

Geloven buiten de binnenkamer

Wat wil ik met het voorgaande nu beweren?

Eigenlijk alleen maar dat in de sociologische discussie over 'zuilen' of 'verticale formaties' meerdere meningen te horen zijn. Er is geen reden voetstoots aan te nemen dat algemeenheid het voorland is van onze Nederlandse cultuur.³ Gereformeerden zijn ervan overtuigd dat geloven niet slechts een zaak is van de binnenkamer. Zij willen actief zijn in de samenleving. Soms in algemene, gemengde

verbanden. Vaak ook in christelijke organisaties.

We kunnen zorg hebben over de toekomst van het christelijke leven in Nederland. Wie zou ontkennen dat daarvoor reden is? Maar de suggestie dat een christelijke gemeenschap die bij de tijd wil blijven, niet ontkomen kan aan versmelting met de hoofdstroom in de moderne samenleving, moet niet te snel worden opgetuigd met een etiket 'sociaal-wetenschappelijk vastgesteld'.

¹ Lijphart deed dit in zijn proefschrift *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*; 3e druk, Amsterdam 1979. Zie ook zijn *Democracy in plural societies*; New Haven en Londen 1977.

² J.A.A. van Doom, 'Het miskende pluralisme', in: J. Sperna Weiland en J.H.P. Paellinck (red.), *Etnische minderheden*; Amsterdam/Meppel 1985.

³ Overigens levert dit inzicht niet alleen maar reden tot optimisme. Verzuiling kan pacificerend werken en dus ernstige conflicten voorkomen. Maar culturele pluriformiteit vindt niet vanzelfsprekend een pacificerende structuur en kan een maatschappij ook ontwrichten.

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: f 6,00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

W woord/weerwoord

plaats schreef ik anders dan Luiten doet voorkomen, **niet over gelovigen**, maar over confessionele trouw buiten de Gereformeerde Kerken. Vervolgens is de scherpe onderscheiding die Luiten construeert tussen geloof en confessionele trouw niet door de synode gemaakt. De synode heeft tegen ds. Hoorn uitgesproken dat de Here in zijn welbehagen nieuw leven kan werken, ook kerkelijk leven, buiten de grenzen van de kerk, dat zich in gehoorzaamheid heeft geïnstituëerd (*Acta* 1987, art 172 D3 grond ad 3). Ik weet best dat de synode méér heeft uitgesproken. Maar dit heeft ze ook uitgesproken. Er kan sprake zijn van nieuw en gehoorzaam kerkelijk leven ook buiten de Gereformeerde Kerken in Nederland. Kennelijk wilde Hoorn ook daarvan niets weten. De synode, de Gereformeerde Kerken in Nederland, echter wel.

Ik vraag me tenslotte af, of Luiten niet te vlot en te gemakkelijk onderscheidt tussen 'gelovige' en 'confessioneel gereformeerde'. Ik erken dat hier vragen blijven. Maar is één van de vragen niet of een 'gelovige' iets anders gelooft dan een 'confessioneel gereformeerde' (vgl. HC zondag 7)? Is de gereformeerde confessie dan toch niet katholiek?

Luitens onderscheiding komt het debat niet ten goede. Waarom blijft hij niet gewoon bij de les?

Documentatie

Het kopje 'documentatie' suggereert een serieuze poging de beschuldiging aan het adres van *Nader Bekeken* te onderbouwen. Maar er volgen vier voorbeelden, waarvan er geen enkele uit *Nader Beke-*

In *De Reformatie* van 5 november 1994 polemi-seert ds. B. Luiten opnieuw tegen **Nader Bekeken**. Hij deed dat ook al in *De Reformatie* van 7 mei 1994. Volgens Luiten hebben **Nader Bekeken**, en **Woord en Wereld** steeds het standpunt uitgedragen, dat er buiten de Gereformeerde Kerken geen confessionele trouw bestaat. Luiten nuanceert zijn eerder geuite beschuldiging overigens wel: **Nader Bekeken** zou een uitzondering maken voor hen die openlijk streven naar kerkelijke eenheid. Nieuw is in het artikel van 5 november de poging deze beschuldiging nu te documenteren. In *Nader Bekeken* van juli 1994 heb ik aangegeven Luitens beschuldiging ongegrond te vinden. De herhaling ervan in *De Reformatie* van 5 november vind ik dat evenzeer. Ds. Luiten vermeldt dat we samen koffie gedronken hebben. Hij en ik weten beiden dat dit het publieke debat niet kan vervangen. We pakken de draad publiek weer op. Luiten bood uitdrukkelijk aan de Reformatiekolommen open te stellen voor mijn weerwoord. Ik maak daarvan graag gebruik.

Bij de les blijven

Luitens verwijt aan *Nader Bekeken* is, dat ons blad **wèl** wil rekenen met 'gelovigen' buiten de kerk, maar niet met *confessionele trouw* buiten de Gereformeerde Kerken. *Nader Bekeken*, aldus Luiten, wil best weten van gelovigen onder Rooms, Baptisten, Evangelischen etc. Maar *Nader Bekeken* wil niet spreken over 'gereformeerde gelovigen' buiten de Gereformeer-

de Kerken. Luiten baseert zich daarbij op mijn verwijzing naar de synode-uitsprakeninzake het gevoelen van ds. J. Hoorn. Die ontkende dat buiten de kerk van gelovigen te spreken zou zijn. Als ik mijn instemming betuig met Heemse 1984-85 en Spakenburg-Noord 1987 zegt dat, zo stelt hij, nog niet meer dan dat ik 'gelovigen' buiten de Gereformeerde Kerken erken. De onderscheiding die Luiten maakt is spitsvondig. In de eerste

ken afkomstig is. We treffen citaten aan uit cahiers van Woord en Wereld en uit... De Reformatie, het blad dat ds. B. Luiten redigeert. We gaan deze voorbeelden toch even na. Zij zijn genomen uit **publicaties** van de heren J. van der Jagt, B.P. Hagens, W.G. de Vries en J. Kamphuis.

J. van der Jagt

Luiten vat de opvatting van Van der Jagt samen in de volgende sluitrede:

- a. door bij mensen buiten de Gereformeerde Kerken confessionele trouw te erkennen, accepteert men meerdere ware kerken;
- b. wij geloven echter één kerk;
- c. dus is de erkenning genoemd onder a. onjuist. Daar is geen confessioneletrouw.

Op deze weergave van Van der Jagt is heel wat af te dingen. Volgens Luiten ontkent Van der Jagt, en in hem Nader Bekeken!, confessioneletrouw buiten de Gereformeerde Kerken. Luiten **stelt** dat, terwijl ik toch zelf ten aanzien van ons blad in juli 1994 uitdrukkelijk een bewijs van het tegendeel heb gegeven. Van de Christelijke Gereformeerde Kerken is in onze **kring** gezegd, dat zij met ons door één Geest één Here aanbidden en eenzelfde geloof belijden.

Luiten kan dit tegenbewijs niet ontkennen. Maar hij heeft iets anders bedacht. Hij vindt me te 'argeloos'. Hij doet het af als een 'weids gebaar', dat door Woord en Wereld nog nooit eerder is vertoond. Uitgerekend dit 'nog nooit eerder vertoonde weids gebaar' komt letterlijk voor bij Van der Jagt. Hij zegt van de Christelijke Gereformeerde Kerken, dat zij met ons door één Geest één Here aanbidden en eenzelfde geloof belijden (a.w. 22). Trouwens, zo spreken ook onze kerken in hun synodale besluiten. Men kan de besluiten erop nalezen (Acta Spakenburg-Noord 1987, art 178). Hoe Luiten durft **schrijven** over een nog nooit eerder

vertoond weids gebaar, is me een raadsel.

Een tweede bezwaar tegen de weergave van de opvatting van Van der Jagt in de sluitrede van Luiten is, dat Luitens sluitrede niet zuiver is. Niet naar de inhoud en niet naar de vorm.

Niet naar de vorm. In een sluitrede gaat het om twee ondubbelzinnige stellingen, waarvan de eerste algemeen is en de tweede een concretisering (de zogenaamde major en minor van het syllogisme), die samengevoegd leiden tot een conclusie. Bijvoorbeeld: alle mensen zijn sterfelijk; Socrates is een mens; dus Socrates is sterfelijk. Maar bij Luiten draagt de eerste stelling al een conclusie in zich: door bij mensen buiten de Gereformeerde Kerken confessionele trouw te erkennen, accepteert men meerdere ware kerken. In de sluitrede van Luiten is c. vervolgens ook geen conclusie uit a., maar een ontkenning van a. Naar de inhoud is de sluitrede ook niet zuiver. Luiten schrijft Van der Jagt weinig consistentie in zijn opvattingen toe: in a. méerdere ware kerken, en in b. één ware kerk. Stelling a. zou Van der Jagt, en zou ook Nader Bekeken, nooit voor zijn rekening nemen.

Wil Luiten per se met een sluitrede de opvatting van Nader Bekeken weergeven, dan zou de volgende meer recht doen aan onze opvatting:

- a. er kan bij mensen buiten de Gereformeerde Kerken sprake zijn van confessionele trouw;
- b. de confessie leert ons de eenheid van de kerk te belijden;
- c. zij bij wie buiten de Gereformeerde Kerken sprake is van confessionele trouw, zullen zich inzetten en moeten inzetten voor kerkelijke eenheid met de Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken met hen.

Tussen haakjes: misschien valt het Luiten op dat dit precies de positie is die het GPV gekozen heeft (vgl. B.P. Hagens, Confessie of champagne, 74-77).

Vanuit de belijdenis van de eenheid van de kerk wijst Van der Jagt uitvoerig op het gevaar van zogenaamde interkerkelijke organisaties met in de grondslag Schrift en belijdenis. Hij waarschuwt ervoor van de interkerkelijkheid een constante structuur te maken, waarin men het bestaan van meerdere ware kerken accepteert. Dit ondermijnt het genormeerde kerkbesef. Het maakt los van de normen van de kerkvergadering. Het leren leven met de zonde (eventueel al zuchtende) is fnuikend voor het leven van de nieuwe gehoorzaamheid. Het gaat nu eenmaal niet: in en met de zonde leven en tegen de zonde strijden (a.w. 14).

Van der Jagt moet niets hebben van een gladde formule. Hij wil met twee woorden spreken. Het ene woord mag je niet uitspelen tegen het andere, terwijl het andere niet ten koste mag gaan van het ene. Enerzijds erkent hij 'confessionele trouw' ook buiten de Gereformeerde Kerken. Maar dat leidt bij hem niet tot het accepteren van meerdere ware kerken. Anderzijds wil hij blijven buigen voor Gods Woord en de belijdenis die één kerk, één lichaam, één bruid van Christus leren te geloven, zonder dat dit bij hem leidt tot de conclusie dat er geen confessionele trouw is buiten 'onze' kerken.

Van der Jagts protest tegen interkerkelijke organisaties is niet geboren uit geborneerd **kerkisme** – geen enkele confessionele trouw buiten 'eigen' kerk –, maar uit liefde tot Christus, die met heel zijn hart bad om eenheid. Van der Jagt roept op om te breken met de zonde van de kerkelijke verdeeldheid, om te bidden en te werken aan het onderhouden van de kerkelijke eenheid. Wat God op dit punt van ons eist, eist God ook van een ander. Wat God van een ander eist, eist God ook van ons.

In De Reformatie vinden we regelmatig eenzelfde voorstelling van zaken. In verband met de Statutenwijziging van het Nederlands Dagblad sprak prof. M. te Velde over

openheid en belijndheid. Twee woorden. Openheid: er kunnen heel gelovige mensen zijn buiten 'onze' kerken. En belijndheid: we willen niet weten van een meervoudige ware kerk. De belijdenis is normatief opgebouwd, niet uit de feiten (*De Reformatie* 5 september 1992).

B.P. Hagens

In de tweede plaats beroept Luiten zich op een passage uit Hagens' cahier *Confessie of champagne*. Op blz. 63 van dit cahier komt Hagens met kritiek op de stelling uit de GPV-publikatie *Kerk en politieke partij*, dat iemands kerkkeuze een duidelijk criterium is 'in hoeverre het iemand ernst is, die zegt te willen leven naar Gods Woord'. Om zijn kritiek te verduidelijken geeft Hagens twee concrete voorbeelden. Het ene voorbeeld gaat over een Gereformeerde **Bonder**. 'Is de "kerkkeuze" criterium voor de ernst van bijvoorbeeld een Gereformeerde **Bonder** die zegt dat hij wil leven naar de normen van Gods Woord?' In het andere voorbeeld gaat het om iemand die zegt: ik wil naar Gods geboden leven maar ik wil dit of dat niet doen. 'Dan moet een kerkeraad soms zeggen dat het laatste de proef op de som is voor het eerste. Gods wet is ondeelbaar. Zo kan een onjuiste "kerkkeuze" getuigen van gebrek aan ernst in het dienen van de Here. Maar ook waar een onjuiste "kerkkeuze" (in de overtuiging dat je een zieke moeder niet mag verlaten) samen gaat met de oprechte wil de Here te dienen, moet blijven staan wat art. 28 NGB zegt: U handelt "in strijd met Gods bevel". Zo handelde Uza (2 Sam. 6 : 6) met de beste bedoelingen, maar het werd hem tot zonde gerekend. Het komt ons niet toe hier te twijfelen aan iemands ernst.'

Luiten vertelt zijn lezers, dat Hagens de GPV-maatstaf op de korrel neemt en geeft de volgende weergave van zijn kritiek:

'Iemands ernst om de Here te dienen is niet beslissend. Het gaat erom, dat Gods wet ondeelbaar is. Als iemand zegt naar alle geboden te willen leven, maar hij laat het zitten op het gebied van de "kerkkeus", dan moet blijven staan wat art. 28 NGB zegt: u handelt in strijd met Gods bevel.'

Waar Hagens duidelijk twee situaties onderscheidt, waar *wel* en waar *geen* sprake is van gebrek aan ernst in het dienen van de Here, schuift Luiten de zaak in *elkaar* en trekt dan vervolgens de conclusie: *'genoteerd kan worden dat hier de regel wordt toegepast van Jac. 2 : 10: wie de gehele wet houdt, maar op één punt struikelt, is schuldig geworden aan alle geboden.'* Maar wie zelf Hagens' brochure leest, zal ontdekken dat hij geen vereenzelviging voltrekt van 'oprecht de Here dienen' en 'art. 28 NGB in praktijk brengen'. Hagens wil juist betogen dat beiden onvergelijkbare grootheden zijn. Oprecht de Here dienen is een uitspraak over een subjectieve instelling van mensen. Maar de belijdenis van art. 28 is een norm. Hagens waarschuwt ervoor de discussie niet te verleggen van de norm *náár* het subject. Het doen van de goede *kerkkeus kan* volgens Hagens *in bepaalde gevallen* de toetssteen zijn van de ernst *waarmee* de Here ge-diend wordt. En met kerkelijke ongehoorzaamheid kan dan ook bredere ongehoorzaamheid gepaard gaan. *Máár* bij Hagens kunnen er óók zijn die oprecht de Here dienen en toch op het punt van de kerk handelen in strijd met Gods bevel. Dat moet je dan ook zó zeggen. Met twee woorden. Ze dienen de Here oprecht en toch neemt dat niet weg dat ze handelen in strijd met Gods bevel. Hagens schrijft heel wat genuanceerder dan Luiten wil doen voorkomen met zijn wel-of-niet schema van wel of geen confessionele trouw.

Luiten vermeldt niet, dat past natuurlijk ook niet in een selectie van citaten die *Nader Bekeken* in een verkeerd daglicht moeten plaatsen,

dat Hagens het positief acht, dat het GPV geen kerkelijke, maar een confessionele partij is. In die zin wil het GPV terecht geen exclusief 'vrijgemaakte' groepering zijn (a.w.74).

We zien, dat ook Hagens met twee woorden wil spreken. Wat goed is moet men ook goed noemen (ernst in het dienen van de Here). Maar dat betekent niet dat men wat zonde is (in strijd komen met Gods bevel) geen zonde meer mag noemen.

W.G. de Vries

Als derde getuige à charge voor de aanklacht dat er buiten 'onze kerken' geen confessionele trouw gevonden wordt, roept Luiten dr. W.G. de Vries op. Ook hier betreft het geen citaat uit *Nader Bekeken*. De Vries is zelfs geen medewerker aan het blad, al maakt hij wel deel uit van de stichting Woord en Wereld. Los daarvan is het zaak om na te gaan: heeft De Vries zo gesproken of geschreven?

Luiten beroept zich nu op het cahier van De Vries *Kerkelijk verdeeld en christelijk samen*. 'De doorlopende gedachte hierin is, dat deze twee niet kunnen samengaan', aldus Luiten. Ik mis hier pijnlijk de hartelijke instemming van Luiten. Hij schrijft immers, dat hij het volkomen eens is met het uitgangspunt van Woord en Wereld: geen scheiding maken tussen confessionele trouw en kerkelijke gehoorzaamheid (*De Reformatie* 7 mei 1994 en weer in *De Reformatie* van 5 november 1994, p. 104, sub Bezwaren a.). Als deze twee sámen horen, dan horen die andere twee niet samen te gaan: christelijk samen *en* kerkelijk ongehoorzaam verdeeld.

Luiten noemt slechts één puntje uit het cahier. Dat raakt het Gereformeerd Psychiatisch Ziekenhuis. Aan deze samenwerking doen ook mensen uit de Gereformeerde Gemeenten mee. Luiten neemt het De Vries kwalijk, dat die de samenwerking liever gefundeerd zag vanuit

een concrete doelstelling dan van uit een gemeenschappelijke grondslag in Schrift en belijdenis. Maar wat deed de Vries hier verkeerd mee? We hebben toch met de Gereformeerde Gemeenten diepgaande verschillen over verbond, doop, uitverkiezing, kerk? Weet Luiten niet van de uitspraak van de Gereformeerde Gemeenten uit 1931, die confessionele kracht heeft? Is het niet eerlijker verschillen ruiterlijk te erkennen en je te beperken tot een concrete doelstelling dan als grondslag de drie formuleren van eenheid te nemen? Ook het GPV adviseerde vanouds in de samenwerking met de RPF en de SGP: kies geen gemeenschappelijke grondslagformule maar een gezamenlijke doelstelling. Maar deze strategie wil geenszins zeggen dat er nergens bij leden uit die kerken of partijen confessionele trouw wordt gevonden.

Wil je niet werken op een christelijke grondslag, maar met het alternatief van de doelstelling, dan ziet Luiten kennelijk alleen een samenwerking in humanistische termen. ik denk dat Luiten hier opnieuw in de fout gaat. Een doelstelling is niet voorbehouden aan de humanisten. Als GPV en RPF voor de gemeentepolitiek een doelstelling formuleren, dan is dat een christelijke doelstelling: bijvoorbeeld dat de plaatselijk overheid gebonden is om in haar beleid Gods geboden serieus te nemen.

Deze getuige à charge levert voor de aanklacht van Luiten geen enkel bewijs. Maar net als bij de anderen is er wel overvloedig tegenbewijs. In *Nader Bekeken* van juli wees ik erop, dat De Vries erkent, dat driekwart van de Nederlands Gereformeerden wel gereformeerd is, maar dat ze tegengehouden worden door hun leiders (ND 10-9-'93). Luiten geeft dit merkwaardig genoeg aan zijn lezers niet door. Er is nog meer. Op de synode van Leeuwarden 1990 was het De Vries, die krachtig pleitte voor een deputaatschap kerkelijke eenheid. Dat be-

schouwde hij als het uitstrekken van open armen in de richting van honderdduizenden gereformeerde belijders die er zijn buiten de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken. De Doleantie is er het bewijs van dat wij niet het kerkelijk monopolie hebben (*Acta*, art. 136; ND 22-6-'90). Juist omdat De Vries interkerkelijke samenwerking afwijst en kerkelijke eenheid hem boven alles gaat, werd door hem voor dit deputaatschap kerkelijke eenheid gepleit. Ook deze citaten logenstraffen de bewering van Luiten ondubbelzinnig.

Tenslotte op dit punt: Te Velde schreef in *De Reformatie* van 26 september over het ND na de statutenwijziging: kunnen we dan niet beter in de statuten de belijdenis-artikelen over de kerk of bepaalde passages daaruit er ook maar officieel en hardop buiten laten?

J. Kamphuis en W.G. de Vries

Het enige wat we onder dit kopje aan documentatie ontvangen is dat De Vries het Gereformeerd Gezinsblad na de statutenwijziging in 1992 als 'Gereformeerde Gezindteblad' aanduidde. Kamphuis stemde daarmee in.

Ik kan er kort over zijn. Je kunt het feit van de statutenwijziging niet ontkennen. Redacteurs van het ND moeten instemmen met Schrift en confessie. Voorts moeten ze lid zijn van een kerkgemeenschap die de gereformeerde belijdenissen als grondslag voor haar belijden aanvaardt. Met de uitdrukking 'Gereformeerde Gezindteblad' is geen oordeel geveld over personen, maar is verwerkt, dat de krant van kerkgebonden organisatie veranderde in een 'interkerkelijke' organisatie. Statutair is het ND een interkerkelijke krant. Dat feit kun je moeilijk ontkennen. Ruiterlijk spreekt P.A. Bergwerff over het ND als een andere krant dan het vroegere Gereformeerd Gezinsblad (ND 19 nov. 1994).

Gegeven deze situatie hoop ik van

harte dat het ND zich dan ontwikkelt als een gereformeerd-gezindte krant in de originele betekenis van Groen van Prinsterer en niet in die kerk-relativerende betekenis van vandaag.

Bovendien, in de statuten van het ND wordt niet gesproken over het zoeken van kerkelijke eenheid zoals bij het GPV in de notitie. Is dat geen essentieel verschil? Ook dat maakt dat De Vries en Kamphuis zo schreven. Dezelfde De Vries die het ND in zijn statutenwijziging kritiseerde, verklaarde in te stemmen met het GPV-beleid. Trouwens, ook Van der Jagt deed dat in zijn cahier.

Conclusies en bezwaren

Luiten trekt enkele conclusies en noemt nog enkele bezwaren. Daar wil ik nog kort op ingaan.

De eerste conclusie, dat er voor *Nader Bekeken* geen 'confessionele trouw' bestaat buiten 'onze kerken' is weerlegd. Reeds in de vorige eeuw spraken de Afscheidenen met twee woorden. Zij spraken de orthodoxen in de Hervormde Kerk aan als 'broeders in één geloof', maar zij riepen hen tegelijk op zich af te scheiden. Anders verbraken ze *de gemeenschap der heiligen* (*De Reformatie* 1837, 27,28).

Wat de tweede conclusie aangaat: *Nader Bekeken* typeert confessionele samenwerking over kerkgrenzen heen zeker niet alleen als *toejuichen* van de interkerkelijkheid, zoals Luiten concludeert. Sommigen zullen het zeker toejuichen. Anderen willen niet meer dan er alleen in *berusten*. Zij weten, dat interkerkelijkheid het ontbreken van kerkelijke eenheid niet compenseert.

Luitens derde conclusie luidt: De grondslag *Schrift en belijdenis* wordt alleen mogelijk geacht wanneer leden van de Gereformeerde Kerken samenwerken.

Ook deze conclusie zit er op het punt in geding precies naast. Ik zou

die conclusie zelf anders formuleren:

Voor een goede gereformeerde samenwerking zijn twee dingen nodig: binding **aan** de gereformeerde belijdenis **en** binding aan de Gereformeerde Kerk.

Misschien denken de lezers nu: maar wat is dan het verschil met de formulering van Luiten? Er is verschil in 'toon' die de muziek maakt. Er is méér verschil. 'Binding aan de Gereformeerde Kerken' beperkt zich niet tot 'de leden van de Gereformeerde Kerken', maar strekt zich naast hen die lid zijn van de Gereformeerde Kerken uit tot hen 'die de Gereformeerde Kerken als kerk van Christus erkennen en naar vereniging met haar streven'. Ik heb 'mijn' formulering ontleend **aan De Reformatie** van 23-1-93. Daar schrijft redacteur G.J. van Middelkoop in confrontatie met J.P. de Vries:

Mijn standpunt is, dat voor een goede gereformeerde samenwerking twee dingen nodig zijn: binding aan de gereformeerde belijdenis en binding aan de Gereformeerde Kerk.

Misschien willen de redacteurs van **De Reformatie** eerst eens **elkaars** standpunten **nader bekijken**, voor zij **elkaars** standpunten bevechten over de rug van een ander.

Onvruchtbaar?

Luiten zet zijn bezwaren nog eens puntsgewijs uiteen.

Zijn eerste bezwaar. Hoewel Luiten het uitgangspunt van Woord en Wereld beaamt, dat je kerkelijke gehoorzaamheid en confessionele trouw niet mag scheiden, vindt hij de opstelling van **Nader Bekeken**, dat kerkelijke verdeeldheid niet kan en mag 'volstrekt onvruchtbaar'. Dan ontken je de verdeeldheid.

Hier treffen we bij Luiten een gevaarlijke tegenstelling aan. De maatstaf is correct, maar de concrete toepassing zou de harde, gebro-

ken werkelijkheid ontkennen. In feite wordt nu de maatstaf aangepast bij die werkelijkheid. Stel je voor, dat iemand zo over het huwelijk zou spreken. De maatstaf is: één man en één vrouw, maar in de praktijk zijn er driehoeksverhoudingen, overspel enz. **Ontkent** iemand de wantoestanden door toch de maatstaf te handhaven? Dat stelt Luiten, maar hij maakt wel een behoorlijke denkfout. Niemand **ontkent** toch de verdeeldheid, als hij de norm van de éne kerk handhaaft? Integendeel, die verdeeldheid wordt er door **bestreden**.

Men mag de zonde van de **interkerkelijkheid** geen vaste vorm geven. Wie deze zonde voor het heilig aangezicht van de Here in vaste vorm laat voortbestaan en niet permanent de deur wijst, loopt het risico de zonde ook elders niet terug te wijzen. Waarom wil men toch voor het aangezicht van de Here niet aan één tafel zitten? Zonde als zonde aanwijzen en afwijzen is niet onvruchtbaar.

Is het zo gauw vergeten, dat onze gereformeerde organisaties juist vruchtbaar hebben gewerkt? En waar samenwerking op een verantwoorde wijze kon plaats vinden, is dat ook gebeurd (ZOA, VBOK, NPV, GPZ).

Praktisch of principieel?

Ook in Luitens tweede bezwaar schuilt een denkfout. Als er voldoende confessionele basis is om kerkelijke eenwording na te streven, is er ook basis genoeg om een gereformeerde organisatie op te bouwen. Hij brengt niet in rekening, dat het weigeren van kerkelijke eenwording een zonde voor God kan zijn. Moet je dan met het mindere – een vrije organisatie – genoegen nemen, omdat het meerdere – geboden kerkelijke eenheid – toch niet lukt? Om weer het beeld van het huwelijk te gebruiken: als men een huwelijk – ook de kerk wordt met een bruid vergeleken – te hoog gegrepen vindt, moet men dan maar gaan samenwonen? Hier-

in klinkt het standpunt door dat van Nederlands Gereformeerde zijde ons wel eens is tegengeworpen: het betere is de vijand van het goede. Beter zou zijn kerkelijk één te worden. Dat lukt toch niet. Waarom dan niet het goede van interkerkelijke samenwerking in verenigingen, evangelisatie enz.?

Luiten brengt niet in rekening, dat kerkelijke eenheid een roeping is van Godswege. Dáárom heeft Christus toch gebeden. Dát heeft Paulus ons toch opgedragen.

Heeft ook de praktijk in het verleden niet laten zien, dat zulke interkerkelijke organisaties de neiging hebben het kerkbesef te ondermijnen en geen bijdrage leveren tot kerkelijke eenwording? (Vgl.

J. van der Jagt, 'Een kerkelijk gesloten partij' in **Petah-ja**, januari 1985; W.G. de Vries, **Calvinisten op de tweesprong**, 1974; J. Kamp-huis, 'Gemeenschap-in-dienst', **Almanak FQI** 1984).

Is 'interkerkelijk' een opstapje voor 'kerkelijk'?

Kan de samenwerking geen opstapje zijn voor kerkelijke eenwording? Wie de eenheid van Christus' kerk **zoekt** en daarom alvast met **medegelovigen** op grondslag van de confessie samengaat, spant de paarden **achter** de wagen.

Het constant **weigeren** van kerkelijke eenheid is iets anders dan het **nastreven** van deze eenheid.

Wie van **harte** de eenheid van Christus nastreeft zal **daarom** medegelovigen zoeken om eerst mee samen te komen aan één avondmaalstafel. Geloofseenheid moet je niet alleen met woorden, maar ook met daden aan elkaar bewijzen. Wie zich praktisch bij de kerkelijke verdeeldheid neerlegt en toch confessionele samenwerking zoekt, degradeert de kerk tot één van de mogelijke samenlevingsverbanden.

Al in de jaren dertig was bekend, dat de term 'interkerkelijk' eigenlijk niet klopt. Uit oogpunt van taalzuiverheid kun je beter een nieuw

woord bedenken. Maar iedereen weet dat in de praktijk met interkerkelijk bedoeld wordt: (confessionele) samenwerking van christenen die niet tot één kerk behoren. Natuurlijk is een organisatie geen kerk. Maar je suggereert door samenwerking op basis van het 'christelijke' of op basis van de confessie, dat de 'kerkkeus' niet confessioneel bepaald is. Je loopt het gevaar de kerk van Christus neer te drukken tot één van de denominaties.

Tenslotte

Ik protesteer tegen de karikatuur die Luiten de lezers van *De Reformatie* voorschotelt, alsof het bestaansrecht van *Nader Bekeken* gelegen is in de weigering confessionele trouw buiten 'eigen' kerken te erkennen.

Aanleiding tot het ontstaan van *Nader Bekeken* was het gebrek aan goede opiniëring bij de actualiteit, onder meer in het Nederlands Dagblad. Op dat punt richtten zich de jaarboeken van *Nader Bekeken* in hun journalistieke formule. En dat niet bij voorbaat op confronterende en polemische wijze, maar in thetische, opiniërendestijl. Met als uitgangspunt heel de Schrift en heel de belijdenis.

Met zijn karikatuur plaatst Luiten *Nader Bekeken* in de hoek van de dwaling van ds. Hoorn.

En wat het punt van die 'confessionele trouw' buiten de gereformeerde kerken betreft. Luiten heeft z'n aanklacht op geen enkele manier waargemaakt. Integendeel. Allen erkennen royaal gereformeerde gelovigen buiten de 'eigen' kerken. Alleen betekent dit niet dat de zonde van de kerkelijke verdeeldheid maar verdoezeld moet worden in een of ander permanent **interkerkelijkheids-concept**. De genade Gods is verschenen niet om te zondigen, maar om met de zonde te breken. Mentaliteitsverandering is nodig om aan kerkelijke eenwording echt **te prioriteit** te geven.

GROEN VAN PRINSTERER EN DE GESCHIEDENIS

Bijna drie jaar geleden hield de nog jonge, maar energieke, Vereniging van Christen-Historici (VCH) een studiedag over *Groen van Prinsterer* (1801-1876). Door de lezingen van die dag werd het besef weer versterkt, dat Groen als historicus een van de grondleggers is geweest van de moderne **geschiedwetenschap**. Maar meer dan dat werd de toehoorder bepaald bij de inspirerende voorbeeldwerking van deze grote Réveil-man. Al moet direct gezegd worden dat Groen in de 20e eeuw door velen is miskend en terzijde geschoven. Ook door christen-historici. De goed onderbouwde protesten daartegen – o.a. van prof. J. Kamphuis in 1962 – liet men eigenlijk maar over zich heen komen, ermee rekenen, nee, dat deed men nauwelijks meer.

Dan is het toch verrassend, dat een jongere generatie in de 90-er jaren weer helemaal openstaat voor de fundamentele betekenis van christelijke geschiedbeoefening, zoals die door Groen van Prinsterer werd voorgestaan. Niet **kritiekloos**, waarom ook. Maar waar men Groen vaak op aanviel, het hanteren van de Bijbel in vooral zijn *Handboek*, daar is na onderzoek o.l.v. prof. Te Velde, duidelijk komen vast te staan dat die **kritiek** de plank behoorlijk mislaat. Groen zou bijbeltekst op bijbeltekst stapelen?, zoals Opzoomer al beweerde. Het blijkt

allerm minst zo te zijn! Maar wel deed Groen aan 'geïntegreerde' geschiedschrijving waarin het Woord van God een vaste plaats had. Zodoende schreef hij normatief over de historie van ons land en ons werelddeel.

De in 1992 op de VCH-studiedag gehouden lezingen over Groen van Prinsterer zijn nu gebundeld en uitgegeven. We wensen het boekje in **veler** handen. Laat het een verdere kentering in de positieve waardering van Groens historiografische arbeid mogen bevorderen.

N.a.v.: G. Harinck en R. Kuiper (red.), *Groen van Prinsterer en de geschiedenis. Historische opstellen*. Uitg. Van den Berg, Kampen 1994. **ISBN 90 6651 178 8**. Rijs f 34,90.

M meegelezen

Jonge mensen en geloof

In het *Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland, Flevoland, Utrecht en Noord-Holland* van 11 februari 1994, lazen we een eerste artikel van ds. *H.J. Messelink* over jongeren en geloof. Hij krijgt van allerlei kanten signalen, dat voor veel jonge mensen de vanzelfsprekendheid van het geloven niet meer bestaat. Zij hebben vragen, die vooral henzelf raken: wat merk ik eigenlijk van God? Waarom voel ik niets van mijn geloven? Het zegt me en het doet me zo weinig. De vragen komen niet zozeer uit onverschilligheid voort als wel uit onmacht en onzekerheid. Ze willen wel geloven, maar ze weten niet hoe. Dat kan leiden tot afhaken. Hoe houden we hen vast?

Niet gemakkelijk oordelen

Het is allereerst van belang aan die jongeren recht te doen. Daarmee bedoel ik dat een algemeen oordeel weinig waarde heeft. We moeten hierbij ook niet onderschatten welke suggesties er uitgaan van allerlei onderzoeken en enquêtes, waaraan soms forse conclusies verbonden worden.

Bijvoorbeeld de conclusie dat gereformeerde jongeren in het algemeen probleemloos kerk en wereld met elkaar combineren.

Het is niet mijn bedoeling de cijfers van zo'n enquête ter discussie te stellen. Ik weet heel goed dat veel jongeren (net zo goed als ouderen) om zo te zeggen met één been in de wereld en met één been in de kerk staan. En dat is erg genoeg.

Daar moet ook zeer driftig over doorgepraat worden in de gemeente. Maar mijn vraag is of we hiermee toch niet een vertekend beeld schetsen van onze jeugd. Alsof ze

er maar op los leven zonder over de dingen na te denken. Vooral dat 'probleemloos' suggereert dat ze er zelf totaal geen punt van maken. ik maak daar bezwaar tegen. Niet om wat verkeerd is goed te praten. Wel om de vraag op tafel te krijgen of we op deze manier wel recht doen aan wat er werkelijk in het hart van de jongeren leeft. Daarvoor zou je toch in elk geval voor een meer persoonlijke benadering moeten kiezen. Het blijkt steeds weer dat ze pas echt zeggen wat ze op hun hart hebben, als er een duidelijke vertrouwensbasis aanwezig is. Daarom wil ik graag waarschuwen tegen een oppervlakkig oordelen over 'de jongeren' in de kerk. Daarmee doe je ze geen recht.

Leer ze kennen

Het eerste wat we in de kerk moeten leren, is naar jongeren te luisteren. En dat bedoel ik dan niet als een modieuze oproep. Want het is mijn overtuiging dat wij, ouders en ouderen, vaak niet *echt* het gesprek met jongeren aangaan. Waarom niet? Misschien wel uit angst. Misschien wel omdat we op hun moeilijke, diepingrijpende vragen geen antwoord weten. Of omdat we dan ook zelf moeten erkennen het niet allemaal te weten. Wat zou u bijvoorbeeld antwoorden als uw *kind*, of een andere jongere, met deze vraag bij u zou komen: *Ik* probeer wel te bidden, maar ik krijg geen contact met God, wat moet ik nu? Dan kun je daar natuurlijk op ingaan met een aantal bijbelteksten (Zoek en gij zult vinden, of: Maar je moet ook bidden in geloof, in geen enkel opzicht twijfelende). Maar dan is het de vraag of je de vragensteller werkelijk serieus neemt. Want met zo'n vraag valt of

staat voor hem alles: als God bestaat moet je toch ook met Hem in contact *kunnen* komen?

Misschien zou het al helpen als je dan iets over jezelf vertelde, jezelf blootgaf en je eigen hoogte- en dieptepunten in het omgaan met de Here aan kon geven. Dan geef je aan dat de vraag reëel is *en* je laat merken dat je zelf *ernst* maakt met het bidden en wat dat in je eigen leven betekent. Daarmee nodig je die jongere ook uit om meer over zichzelf te vertellen. Misschien zit er wel een hele wereld achter zo'n vraag over het bidden. Misschien heeft die jongen wel nooit zelfstandig leren bidden, nooit een eigen relatie met de Here leren opbouwen. Maar hoe kom je daar achter? Een persoonlijke band met ze hebben is een eerste vereiste. Daarom zette ik boven deze paragraaf: leer ze kennen.

Voor ouders is de eerste opgave: hun eigen kinderen leren kennen. Want daar ontbreekt het nogal eens aan. Ouders denken soms te gemakkelijk dat het met hun kinderen wel goed zit. Ze doen mee, ze zijn niet dwars, ze zitten op catechisatie en vereniging, wat wil je nog meer? Maar of die *kinderen* bezig zijn een levend geloof te ontwikkelen, een eigen persoonlijke verhouding met de Here, die vraag komt niet in het vizier. En alweer: misschien zit daar wel een heleboel angst achter bij ouders. Want dan moeten ze zelf ook over de brug komen. En hoe sterk is hun geloof eigenlijk? Hoe zien zij er 'van de binnenkant' uit? Merken hun kinderen daar wel iets van? Durven ouders en ouderen zelf kwetsbaar te zijn en hun eigen moeiten en zwakheden te laten zien? En willen ze echt doordringen in het hart van de jongere, ook

als zou blijken dat er dan heel **lasti-**ge vragen op tafel komen? Leer ze kennen, de jongeren. Dat kost dus moeite. Maar het is wel die moeite waard.

Pauselijke plannen voor 2000

Jacobus Noordmans schrijft in het *Hervormd Weekblad* van 19 januari over paus Johannes Paulus II. Hij is door het Amerikaanse weekblad *Time* uitgeroepen tot *Man van het Jaar*. Hij zou het sterkst zijn stempel hebben gezet op het jaar 1994, door de **publikatie** van zijn boek *Over de drempel van de hoop* en door zijn beïnvloeding van de wereldconferentie over bevolking en ontwikkeling in Cairo. Op dit moment richt hij zijn aandacht op het jaar 2000, dat het *jubeljaar van de verlossing* moet worden. Daarbij zoekt hij het in de breedte, maar ziet de **Reformatie** niet staan:

Deze 74-jarige **Karol Woytyla** uit Polen, sinds 1978 bisschop van Rome, is ondanks zijn ziekte en **handicaps** vastbesloten zijn kerk met een miljard gelovigen over de drempel van de 21e eeuw te brengen. Hij ziet dat als zijn levensroeping. De paus van Rome wil dat samen met de andere kerken en wereldreligies doen. Daartoe wil hij de laatste **drie** jaren van deze eeuw – 1997, 1998, 1999 – stellen in het teken van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Terwijl hij hard werkt aan zijn plannen voor het jaar 2000, zijn anderen al druk bezig met speculaties over zijn opvolging na zijn dood vóór 2000...

Sinai – Jeruzalem – Rome

Op de berg **Sinai**, waar Mozes de Tien Geboden ontving, zou volgens de plannen van de paus een bijeenkomst van **vertegenwoordigers** van het Jodendom, **Christendom** en Islam moeten worden gehouden. Deze kinderen van vader Abraham zouden zich daar moeten bezinnen op gods wetten in een snel veranderende wereld. In Jeruzalem zou vervolgens een **oecumenisch** congres van de gehele **chris-**

tenheid moeten worden belegd ter bezinning op verzoening en **een-**heid in de éne Heer. Ten **slotte** zou er in Rome een eucharistisch **congres** moeten worden gehouden ter bezinning op het werk van de **Heilige Geest** in kerk en wereld.

De paus wil zelf nog een **pelgrims-**tocht door het Midden-Oosten **ma-**ken. Hij zou dan willen reizen langs de wegen, waarlangs destijds het volk van Israël en Jezus van **Na-**zareth zijn getrokken. Nog vóór het jaar 2000 zou hij de breuk willen helen, die in 1054 is ontstaan **tus-**sen de kerken van het Westen en het Oosten. Daartoe zou hij de **pa-**triarch van Konstantinopel (het tweede Rome), Barthelomeus I, hoofd van de Ooster-Orthodoxe Kerken, willen ontmoeten. Verder droomt hij van een **gemeenschappe-**lijke eucharistieviering met het hoofd van de Russisch-Orthodoxe Kerk, Patriarch **Alexei II** van **Mos-**kou, het derde Rome.

De paus ziet kennelijk voorlopig geen kans op herstel van de breuk tussen Rome en Reformatie, zijn oecumenische visioenen zijn oost-**waarts** gericht.

Bepaalde grenzen houden ons bij God

Ds. *H.C. van Isterzon* geeft aandacht aan wat **vrijheid** eigenlijk is. Hij noemt het een kostbaar gegeven: **geschonken** en **gekregen** goed. Maar wat maakten we van de vrijheid die we in 1945 weer kregen? Het lijkt erop dat **onder de vlag van de vrijheid alles mag**. En dat er onder het vaandel van de tolerantie geen enkele beperking meer is. Maar Bijbels ligt dat anders:

Roeping

Vrijheid heeft in bijbels licht een relatie met gehoorzaamheid en **ge-**bondenheid. Vrijheid heeft daar te maken met het gebod van God. Dat gebod is niet een vastgelegde **mèn-**selijke overtuiging, maar een **gege-**ven van **bovenaf**. De eerste **bijbel-**hoofdstukken vertellen over de **pa-**radijselijke overvloed, die van God afkomstig is. Daarin heeft de mens

een volwaardige plaats, slechts met deze voorwaarde dat de plaats van God de eerste is en uniek, die door de mens gerespecteerd dient te worden. Bij de ontsporing in de Hof van Eden zou men de vraag kunnen stellen: Was het soms nog niet genoeg met al die overvloed?

Moest het onderste uit de kan gehaald worden en moest datgene wat van God was óók nog door de mens geannexeerd worden?

Als het zo niet kan, schijnt God te denken, houden we er maar mee op. Dat antwoord komt in andere situaties terug: een antwoord van boven, in de zondvloed, op de mateloze wijze van leven zonder Hem, en de verspreiding der mensen als antwoord op hun mateloos streven in de torenbouw van Babel. Juist tussen die **grenzenloze** machtswellust werd Abraham weggeroepen. De ware zegen zou gelegen zijn in de gebondenheid aan God, niet alleen voor die ene geroepene, maar ook voor allen die hem zouden ontmoeten.

Wat in Mesopotamië gebeurd was, voltrok zich, zij het op andere wijze en op grotere schaal, in de uittocht uit Egypte, weg van de macht van een potentaat vandaan. Als een lichtend licht is daar de Naam van de Eeuwige Trouwe, die aan Mozes werd bekend gemaakt.

Gave en opdracht

Op weg naar het land der vrijheid passeerde het volk de Sinai, om daar de levensregels van de Eeuwige te **vernemen**, als een leidraad voor de vrijheid waarin men mocht leven.

(...)

De vrijheid vanuit en met de eeuwige en trouwe God te mogen leven (ondanks talloze aanvechtingen, waaraan we echt niet voorbijgaan) is een gave, die een opdracht inhoudt. Anders gezegd: vrijheid van anti-goddelijke machten, in welke jas ze ook gekleed gaan is een **geschonken** adel, en die adel verplicht.

Concreet

Concreet en tastbaar is die **vrijheid**.

met-opdracht aanwezig in het boek Esther, waar het volk van totale ondergang is gered, en in de strijd van de Makkabeëën, toen de dienst van God aan de rand van de vernietiging dreigde te komen.

Concreet is in dat opzicht het Nieuwe Testament, waarvan Jezus Christus het middelpunt is. De vrijheid, die voortkomt uit Zijn woorden en daden, inzonderheid uit Zijn offerdood en de totale overwinning die daarop volgde, is door de evangelisten verhaald en gepredikt, en door de apostelen uitgedragen.

Geen enkele nieuwtestamentische brief mist een aantal praktische geloofsregels: vrijheid in geloofsgebondenheid.

De geschonken vrijheid, met alle nadruk op het woord 'geschonken' ontmoeten we in Paulus' brieven aan de Romeinen en aan de Galaten (zoals eigenlijk in alle brieven). Misverstanden en afwijkingen waren echter een reden voor de publicatie van de brief van Jacobus, waarin met nadruk wordt gesteld, dat geloof **zònder** de werken dóód is. Vrijheid is beslist niet een toestand waarin alles kan en mag. Bepaalde grenzen houden ons bij God. Met het oog op wat we op de vijfde mei gaan vieren kan het zijn nut hebben te overwegen, wat vrijheid ten diepste is en waartoe deze ons als christenen in het eigen leven en in de wijde wereld roept.

PASTORAAL
perspectief

Prof. J. Kamphuis

Godsvrucht – een kracht

Antwoord aan de secularisatie

Een rode draad in hedendaags pastoraat: de strijd tegen secularisatie. Prof. Kamphuis beschrijft op praktische wijze de godsvrucht, ofwel de oefening van de christelijke deugden, als krachtig wapen in die strijd.

88 pag., paperback, f 11,75.

Ds. M.J.C. Blok

Je staat er niet alleen voor

De ongehuwde in de gemeente

De 'ongewild ongehuwde' hoort erbij. Maar hoe gaat dat in de praktijk? Informatie over vele facetten van het ongehuwd-zijn: vereenzaming, de seksualiteitsbeleving, het huwelijksbureau. En natuurlijk: het pastoraat.

96 pag., paperback, f 12,00.

Ook verkrijgbaar in de boekhandel.

Ds. E.A. de Boer

Absalom, mijn zoon, mijn zoon!

Een dikke, open brief aan jongeren en ouders tussen vervreemding en bekering, vreugde en verdriet. Een jonge predikant laat zijn hart spreken over kerkverlating en de vervreemding die daaraan vooraf gaat. Kritisch en opbouwend! Een goed cadeau!

184 pag., paperback, f 19,50.

Ook verkrijgbaar in de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes

Telefoon 01100-15591, Fax 01100-16492

